

Le Midrash sur les Psaumes

Tome 1

Traduit par Maurice Mergui

Chapitre 1

• 1, 1 HEUREUX L'HOMME QUI NE SUIT PAS LE CONSEIL DES IMPIES (Ps 1,

1) : Voici ce que dit l'Écriture : *Qui vise le bien obtient la faveur* (Pr 11, 27). - De qui s'agit-il ? - Il s'agit de David, roi d'Israël, qui a visé le bien d'Israël en instaurant les vingt-quatre gardes sacerdotales et les vingt-quatre gardes des Lévites.¹ *Obtient la faveur* (ib.) : Car il demandait miséricorde pour que l'esprit saint repose sur lui, afin de bénir Israël. - Et comment les a-t-il bénis ? - Par le verset : **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). *Qui poursuit le mal, celui-ci l'atteindra* (Pr 11, 27). : Il s'agit de Doèg et d'AHitofel.²

א אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'. זהו שאמר הכתוב שוחר טוב יבקש רצון (מי הוא זה, זה דוד מלך ישראל, שוחר בטובתו של ישראל, להעמיד מהם עשרים וארבעה משמרות כהונה, ועשרים וארבעה משמרות לוייה. יבקש רצון. שהיה מבקש רחמים שתשרה עליו רוח הקדוש, כדי לברך את ישראל, והיכן ברכו, באשרי האיש. דורש רעה תבואנו משלי שם י"א כ"ז, זה דואג ואחיתופל.)

*

• 1, 2 Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). Voici ce que dit l'Écriture : *Alors le roi David entra et s'assit devant Yâhvé* (2S 7, 18). R. Hiyya a enseigné ceci: Nul ne pouvait siéger dans la cour du Temple (*'azara*), en dehors des rois de la maison de David. R. Ami a dit au nom de R. Shim'on b. Laqish : Nul ne pouvait siéger dans la cour du Temple, excepté à la place réservée aux rois de la maison de David. C'est pourquoi, il est dit : *et s'assit devant Yâhvé* (ib.). - Mais Rav Huna n'a-t-il pas dit au nom de R. Ishmaël qu'il n'est pas de position assise au ciel, comme il est dit : *Je m'approchai de l'un de ceux qui se tenaient là* (*qamaya*)³ (Dn 7, 16). En effet les êtres supérieurs ne peuvent fléchir le genou, comme il est dit : *Leurs jambes étaient droites* (Ez 1, 7). De même : *Des séraphins se tenaient au-dessus de lui* (Is 6, 2), et aussi : *et je te donnerai accès parmi ceux qui se tiennent* (*'omedim*) *ici* (Za 3, 7). - En haut, nul ne peut siéger et David serait assis ? R. Ami a dit : même les rois de la maison de David ne sauraient garder la position assise. - Mais alors que signifie *et s'assit* (*vayeshv*) (2S 7, 18) ? - Que David s'humilia. - À qui donc était-il permis de s'asseoir ? - Au Grand Prêtre, comme il est dit : *Le prêtre Éli était assis sur son siège* (1S 1, 9). - Dans ce cas que signifie *et s'assit devant Yâhvé* ? (2S 7, 18). - Que David se mit en prière.⁴ On a enseigné ailleurs : L'Ammonite et le Moabite sont interdits à jamais mais leurs femmes le peuvent dès aujourd'hui. C'est pourquoi David a dit : *Qui suis-je, Seigneur Yâhvé, et quelle est ma maison, pour que tu m'aies mené jusque là* ? (2S 7, 18). - Que signifie : *'od halom* (*jusque là*) ? - Non seulement, moi je suis entré dans la communauté, mais tu m'as fait roi. *halom* renvoie ici à la royauté comme il

¹ En multipliant le nombre de gardes (fixé à 8 seulement par Moïse) David permet à un plus grand nombre de personnes de prendre part au culte du Temple.

² La présence inattendue ici de ces deux personnages permet de se demander si on n'a pas ici affaire à une élaboration midrashique: ces deux personnages seraient la figure de la différance du messie.

³ ce terme *qamaya* est tiré vers le sens de *laqum*, se tenir debout

⁴ Cette digression sur la position assise/debout serait peut-être une allusion à une polémique sur la place du messie par rapport à Dieu. Dans le présent Midrash sur les Psaumes, en effet, David est essentiellement la figure du messie et accessoirement le roi d'Israël. D'où la discussion qui suit relative à l'extraction moabite de David. La critique de cette extraction serait un effet de double entente. Cette opposition vise l'entrée des païens, qui est le même événement que la venue du messie.

est dit : *Est-il venu ici quelqu'un d'autre (halom ish) ?* (1S 10, 22). David ajouta: *Mais cela est encore trop peu à tes yeux* (2S 7, 19), à la manière de qui dirait à son prochain : c'est une bagatelle à tes yeux ? *Tu as parlé aussi en faveur de la maison de ton serviteur pour un temps lointain* (ib.) : car j'étais éloigné et j'ai été rapproché. *Telle est la loi de l'homme (torat adam)* (ib.) : Celle que tu écrivis dans ta Tora : *L'Ammonite et le Moabite ne seront pas admis à l'assemblée de Yāhvé* (Dt 23, 4). Tu ne l'as écrite que pour les hommes (*adam*) car leurs femmes, elles, peuvent entrer d'office.⁵ *Telle est la loi de l'homme (adam)* : il n'est pas écrit ici : d'Abraham, d'Isaac ou de Jacob, mais *loi de l'homme (adam)*. - De qui s'agit-il ? - Du plus sublime des prophètes et du plus sublime parmi les rois. Le plus sublime des prophètes, c'est Moïse. Le plus sublime des rois, c'est David. Tu remarqueras que tout ce que fit Moïse, David le fit aussi. Moïse fit sortir Israël d'Égypte, David fera sortir Israël de la servitude des Empires. Moïse mena des guerres contre SiHon et 'Og, et David mena les guerres du Saint béni soit-il, comme il est dit: *car Monseigneur combat les guerres de Yāhvé* (1S 25, 28). Moïse régna sur Israël et Juda, comme il est dit : *il y eut un roi en Yeshurun* (Dt 33, 5) et David aussi régna sur Israël et Juda. Moïse divisa la mer pour Israël, et David divisa pour eux les fleuves, comme il est dit : *Quand il lutta avec Aram Naharayim* (Ps 60, 2). Moïse bâtit un autel et David bâtit un autel. Le premier apporta des sacrifices et le second apporta des sacrifices. Moïse donna à Israël les cinq livres de la Tora, et David lui donna les cinq livres des Psaumes : *Heureux l'homme* (Ps 1, 1). *Du maître de chant. Poème* (Ps 42, 1). *Psaume. D'Asaph* (Ps 73, 1). *Prière. De Moïse* (Ps 90, 1). *Ils le diront, les rachetés de Yāhvé* (Ps 107, 1). Moïse bénit Israël en utilisant l'expression *ashrekha* (*heureux es-tu...*) (Dt 33, 29), et David les bénit par la même expression : *Heureux l'homme* (Ps 1, 1).⁶

דבר אחר אשרי האיש. זהו שאמר הכתוב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' (ש"ב שמואל ב' ז יח), וכן תני ר' חייא אין ישיבה בעזרה, אלא למלכי בית דוד בלבד, ר' אמי בשם ר' שמעון בן לקיש אמר אין ישיבה בעזרה אלא מקום מלכי בית דוד בלבד, וכן הוא אומר וישב לפני ה', ולא כן אמר רב הונא בשם ר' שמעון [שמואל] אין ישיבה למעלה, שנאמר קרבת על חד מן קאמייא דניאל ז יו, שאין להם קפיצת רגל, שנאמר ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א ז), וכתוב שרפים עומדים ממעל לו (ישעיה ו ב), וכתוב וכל צבא השמים (עומדים) [עומד] עליו מימינו ומשמאלו (מ"א מלכים א' כב יט), למעלה אין ישיבה, דוד יושב, אמר ר' אמי אף למלכות בית דוד אין להם ישיבה בעזרה, ומהו וישב לפני ה', שסמך עצמו, ולמי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל, הוי אומר לכהן גדול שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא (ש"א שמואל א' א ט), אם כן וישב לפני ה', שישב עצמו בתפלה. תמן תנינן עמוני ומואבי אסורין ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהן מותרין מיד, ויאמר מי אנכי ה' אלהים ומי בתי כי הביאתני עד הלום (ש"ב שמואל ב' ז יח), [מהו הלום], לא דיי שבאתי, אלא שעשיתני מלך, ואין הלום אלא מלכות, שנאמר הבא עוד הלום איש (ש"א שמואל א' י כב), ותקטן עד זאת בעיניך (ש"ב שמואל ב' ז יט). כאינש דאמר לחבריה (ועוד) [זעירא] הדא באפך, ותדבר גם אל בית עבדך למרחוק (שם שמואל ב' ז י"ט), שהייתי רחוק ונתקרבת, וזאת תורת האדם ה' אלהים (שם שמואל ב' ז י"ט), זאת תורת אברהם יצחק ויעקב, אין כתיב כאן, אלא זאת תורת האדם, ומי הוא המשובח שבנביאים, והמשובח שבמלכים, המשובח שבנביאים, זה משה, שנאמר ומשה עלה אל האלהים (שמות יט ג), המשובח שבמלכים, זהו דוד, את מוצא כל מה שעשה משה עשה דוד, משה הוציא את ישראל ממצרים, דוד הוציא את ישראל משעבוד גליות, משה עשה מלחמה בסיחון ועוג, דוד עשה מלחמה כל סביביו, שנאמר כי מלחמות ה' אלהים (הוא) (נלחם) (ש"א שמואל א' כה כח), משה מלך על ישראל ועל יהודה, שנאמר ויהי בישרון מלך (דברים לג ה), דוד מלך על ישראל ועל יהודה, משה קרע לישראל את הים, דוד קרע לישראל את הנהרות, שנאמר בהצותו את ארם נהרים (תהלים ס ב), משה בנה מזבח, דוד בנה מזבח, זה הקריב וזה הקריב, משה נתן חמשה חומשי תורה לישראל, דוד נתן חמשה ספרים שבתהלים לישראל, [אשרי האיש] (תהלים א), ואשרי משכיל (תהלים מב), (מזמור לאסף) (תהלים עג), תפלה למשה (תהלים צ), יאמרו גאולי ה' (תהלים קז). משה בירך לישראל באשריך, דוד בירך את ישראל באשריך.

*

⁵ Si David entre dans la communauté d'Israël alors que cela est interdit par Dt 23,4 c'est que nous sommes dans les temps messianiques et que la loi habituelle n'a plus cours.

⁶ Ce parallèle entre David et Moïse renvoie à une élaboration classique du Midrash: le dernier libérateur sera comme le premier. David est donc un nouveau Moïse.

• 1, 3 Voici ce qui est écrit : *Toutes les paroles de ma bouche sont justes, en elles rien de faux ni de tortueux* (Pr 8, 8). Il n'y avait en elles nulle violence ou malhonnêteté. Nous constatons que l'Ecriture modifie même parfois quelques lettres afin que rien ne soit indélicat, comme il est dit : *Des animaux purs et des animaux qui ne sont pas purs* (Gn 7, 8). R. Yudan a dit au nom de R. Manassé : lorsque l'Ecriture examine les critères de pureté alimentaire, elle le fait avec ménagement. Elle ne dit pas en effet du chameau, *car il n'a pas le sabot fendu*, mais *ma'ale gera* (*bien que ruminant*) (Lv 11, 4). De même pour le porc: Il n'est pas écrit : *car il ne rumine pas* mais *car tout en ayant le sabot fourchu...* (Lv 11, 7). David a dit : Même le Saint béni soit-il a témoigné pour moi lorsqu'il a dit : *Yahvé s'est cherché un homme selon son cœur* (IS 13, 14) et il a rapproché mon nom de celui de son créateur. De même que son créateur n'utilise jamais de mot hostile, il en est de même de David. Ce dernier aurait pu dire : *maudit, l'homme qui suit LE CONSEIL DES IMPIES*, ou bien *heureux l'homme qui suit le conseil des Justes*. Mais il a préféré dire: **HEUREUX L'HOMME QUI NE SUIV PAS LE CONSEIL DES IMPIES**. De même, tu trouveras : *Même si Moïse et Samuel se tenaient devant moi...* (Jr 15, 1). Tu constateras que tout ce qui écrit de l'un est aussi écrit de l'autre : Tous deux sont des Lévités. Tous deux bâtirent un autel. Tous deux offrirent des sacrifices. Tous deux régnèrent. C'est pourquoi il est dit : *C'est un prophète sorti de ton sein d'entre tes frères, comme moi, que le Seigneur dressera pour toi* (Dt 18, 15). Tu constateras qu'il en est de même pour Jérémie et Moïse, ou pour David et Salomon : ce qui est écrit sur l'un est écrit sur l'autre. R. Yudan a dit : Ce psaume est le plus sublime de tous les psaumes.

ג [אשרי האיש אשר לא הלך. זהו שאמר הכתוב] בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש (משלי ח ח). אין בהם לא קפדנות ולא עקמומיות, מצינו שעיקם הכתוב שטים ושלש תיבות, שלא להוציא דבר מגונה מפיו שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה (בראשית ז ח). אמר ר' יודן בר מנשה אף כשבא לפתוח [בסימני בהמה טמאה, לא פתח אלא] בסימני טהרה, את הגמל כי לא מפריס פרסה אין כתיב כאן, אלא כי מעלה גרה (ויקרא יא ד), ואת החזיר כי לא מעלה גרה, אין כתיב כאן, אלא כי מפריס פרסה (שם שם ויקרא י"א ז), אמר דוד אף הקב"ה העיד עלי ואמר בקש ה' לו איש כלבבו (שם יג יד), וכינה שמו לבוראו, מה בוראו לא הוציא דיבור מגונה, אף דוד כן, היה לו לומר ארור האיש אשר הלך בעצת רשעים, או אשרי האיש אשר הלך בעצת צדיקים, ולא אמר אלא אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים. [כיוצא בדבר אתה אומר אם יעמוד משה ושמואל לפני ירמיה טו א], אתה מוצא מה שכתוב בזה כתוב בזה, זה לוי זה לוי, זה בנה מזבח זה בנה מזבח, זה הקריב זה הקריב, זה מלך זה מלך, זה בקריאה זה בקריאה, וכן הוא אומר נביא מקרבך מאחריך כמוני יקים (דברים יח טו), וכן תמצא בירמיה מה שכתוב בזה כתוב בזה, ר' יודן אומר המזמור הזה משובח מכל המזמורים].

*

• 1, 4 Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). Voici ce qui est écrit : *Car Dieu est soleil et bouclier; il donne grâce et gloire; Yahvé ne refuse pas le bonheur à ceux qui marchent en parfaits* (Ps 84, 12). Ezéchias fils de R. Hiyya a dit: Heureux sont les prophètes qui font ressembler la créature à son créateur et la plante à son jardinier, comme il est dit : *Car Dieu est soleil et bouclier* (*magen*). De même : *et voici que la gloire du Dieu d'Israël arrivait du côté de l'orient. Un bruit l'accompagnait, semblable au bruit des eaux abondantes, et la terre resplendissait de sa gloire* (Ez 43, 2). On ne fait entendre à l'oreille que ce qu'elle peut entendre et on ne fait voir à l'œil que ce qu'il peut voir.

דבר אחר אשרי האיש. זהו שאמר הכתוב כי שמש ומגן ה' אלהים [חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים] (תהלים פד יב), חזקיה בר חייה אמר אשריהם הנביאים שהן מדמין את הצורה ליצורה, ואת הנטיעה לנוטעה, כמה דאת אמר כי שמש ומגן ה' אלהים, וכן הוא אומר אריה שאג מי לא יירא (עמוס ח ח), וכתוב הנה כבוד ה' (אלהי ישראל) בא מדרוך (ההרים) [הקדים] וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו (יחזקאל יג ב), אלא משמיעין את האוזן מה שיכולה לשמוע, ומראין את העין מה שיכולה לראות

*

Autre interprétation. *Car Dieu est soleil et bouclier* (Ps 84, 12). On pourrait penser que de même que le soleil peut brûler, il en serait de même pour le Saint béni soit-il, c'est pourquoi le verset précise: *et bouclier*: de même que le bouclier protège l'homme, de même le Saint béni soit-il protège son univers. R. Hiyya bar Abin a dit : il éclaire comme le soleil et protège comme le bouclier.

דבר אחר כי שמש ומגן ה' אלהים. אי מה השמש הזה קופחת, יכול אף הקב"ה כן, תלמוד לומר מגן, מה המגן הזה מגין על האדם, אף הקב"ה מגין על העולם כולו, ר' חייא בר אבין אמר מאיר כשמש ומסך כמגן

*

Autre interprétation. Tel un bouclier long d'un parasange qui entoure l'être selon trois directions. - D'où savons-nous que la dernière direction est aussi protégée ? - De ce qu'il est dit : *comme un bouclier, ta faveur le couronne* (Ps 5, 13).

דבר אחר מגן זה התריס איסקוטא פרסאה, שמקיף את האדם משלש רוחותיו, ומנין לרבות הרוח הרביעית, שנאמר ה' כצנה רצון תעטרנו (תהלים ה יג)

*

Autre interprétation. *Car Dieu (Yahvé élohim) est soleil et bouclier, il donne grâce et gloire; Yahvé ne refuse pas le bonheur à ceux qui marchent en parfaits* (Ps 84, 12) : L'expression soleil et bouclier se réfère à Abraham notre père. *Soleil* renvoie à Abraham, comme il est dit : *Qui a suscité de l'Orient ...* (Is 41, 2). *Bouclier* renvoie de même à Abraham, comme il est dit : *Je suis ton bouclier* (Gn 15, 1). Le mot *élohim* renvoie aussi à Abraham, comme il est dit : *Tu es un prince de Dieu (élohim) parmi nous* (Gn 23, 6). *Il donne grâce et gloire* : renvoie à Abraham, comme il est dit : *Abram était très riche en troupeaux, en argent et en or* (Gn 13, 2). *Yahvé ne refuse pas le bonheur à ceux qui marchent en parfaits* : voilà qui renvoie à nouveau à Abraham, comme il est dit : *marche en ma présence et sois parfait* (Gn 17, 1). - Mais si notre verset parle bien d'Abraham, il aurait du porter *qui marche* (au singulier) ! - Que signifie donc l'expression: *qui marchent en parfaits (leholkhim be tamim)* ? - Ceci: de même qu'Abraham parce qu'il marcha devant Dieu avec *temimut*, bénéficia du bouclier, de même en est-il pour quiconque agit de même. En effet, qu'est-il écrit ensuite ? - *Heureux l'homme (adam) qui se fie en toi!* (Ps 84, 13). Ce verset ne fait pas mention spécifiquement à Abraham, mais à *l'homme*, autrement dit à tout homme. David a dit : **HEUREUX L'HOMME QUI NE SUIV PAS LE CONSEIL DES IMPIES** (Ps 1, 1): Tu as accordé la tranquillité aux impies, mais ils n'y trouvent nul repos car ils se dressent contre toi.

דבר אחר כי שמש ומגן ה' אלהים חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, מדבר באברהם אבינו, כי שמש זה אברהם, שנאמר מי העיר ממזרח צדק (ישעיה מא ב), ומגן זה אברהם, שנאמר אנכי מגן לך (בראשית טו א), אלהים זה אברהם, שנאמר נשיא אלהים אתה בתוכנו (שם בראשית כג ה), חן וכבוד יתן ה' זה אברהם, וכתוב ואברם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב (בראשית יג ב), לא ימנע טוב להולכים בתמים זה אברהם, שנאמר התהלך לפני והיה תמים (שם בראשית יג י), ואם באברהם הכתוב מדבר היה לו שיאמר אל ימנע טוב להולך בתמים, ומהו להולכים בתמים, אלא זה אברהם שהלך לפני הקב"ה בתמימות, נעשה לו מגן, אף כל מי שמהלך לפניו בתמימות נעשה לו מגן, ואחריו מה כתיב אשרי אדם בוטח בך (תהלים שם פד יג), אברהם אין כתיב כאן אלא אדם, כל אדם, אמר דוד אשרי האיש, נתת שלווה לרשעים, ואין נאין בשלוחן אלא עומדיון.

*

• 1, 5 **HEUREUX L'HOMME**. R. Yudan ouvrit par ce verset : *En face du roi, ne prends pas de grands airs, ne te mets à la place des grands* (Pr 25, 6). R. Yudan expliqua: Là même où David commença le Livre des Psaumes, Moïse acheva ses bénédictions. Et R. PinHas développa ainsi : *Plus que les anciens j'ai l'intelligence* (Ps 119, 100). Tu constateras qu'à l'origine le Saint béni soit-il avait béni son Univers, comme il est dit : *Dieu les bénit* (Gn 1, 22). Lorsque vint Noé, Dieu

le bénit, comme il est dit : *Dieu bénit Noé et ses fils* (Gn 9, 1). Lorsque vint Abraham, il le bénit, comme il est dit : *Yahvé avait béni Abraham en tout* (Gn 24, 1). - Que signifie : *sois une bénédiction !* (Gn 12, 2) ? - R. Néhémia a dit : Dieu lui transmet les bénédictions et lui dit: Jusqu'ici c'était à moi de bénir le monde, désormais les bénédictions te sont transmises. Lorsque vint Isaac, Dieu le bénit. - Qu'est-il écrit en effet ? - *Abraham donna tous ses biens à Isaac* (Gn 25, 5). R. Yéhuda, R. Néhémia et nos Maîtres débattent. R. Yéhuda a dit : il s'agit du droit d'aînesse. Selon R. Néhémia, il s'agit de la bénédiction. Selon nos Maîtres, il s'agit de sa sépulture et de son testament et des documents de succession. R. Lévi a dit au nom de R. Hama: Abraham n'a pas béni Isaac, mais lui a transmis ses dons. - Et pourquoi donc ne l'a-t-il pas béni ? Parole d'un roi qui possède un verger qu'il confie à un métayer. Ce verger contient toutes sortes d'arbres entremêlés. Tel arbre produit un élixir de vie et tel autre un élixir mortel. Le métayer se dit : Si j'arrose les arbres produisant l'élixir de vie, ceux qui produisent un poison mortel partageront l'eau et croîtront avec les autres. Mais si je n'arrose pas du tout les arbres, comment ceux produisant l'élixir de vie pousseront-ils ? Le fermier réfléchit et se dit : cette année mon métayage prend fin et je m'en irai. Que le propriétaire du verger fasse comme il l'entend. De la même manière, Abraham se dit : je ne vais pas bénir Isaac car les enfants d'Ismaël et ceux de Qetura seraient bénis avec lui. Il se dit : je suis un simple mortel, aujourd'hui vivant et demain dans la tombe. Que le Saint béni soit-il fasse donc ce qu'il veut dans son monde. Quand Abraham mourut, le Saint béni soit-il se révéla à Isaac et le bénit, comme il est dit : *Après la mort d'Abraham, Dieu bénit son fils Isaac* (Gn 25, 11). Il en est de même pour Jacob, comme il est dit : *Dieu apparut encore à Jacob, à son retour de Paddân-Aram, et il le bénit* (Gn 35, 9). Isaac vint et bénit Jacob par un don, comme il est dit : *Que Dieu te donne la rosée du ciel* (Gn 27, 28). Et il conclut par un appel : *Isaac appela Jacob, il le bénit* (Gn 28, 1). Puis Jacob vint pour bénir les tribus. Il commença sa bénédiction là où Isaac, son père, avait conclu, ce que vise le verset *Jacob appela ses fils* (Gn 49, 1) et conclut ainsi: *et voilà (vezot) ce que leur a dit leur père. (Il les a bénis...)* (Gn 49, 28). Moïse vint ensuite bénir Israël et se dit : puisque Jacob, l'aîné du Saint béni soit-il, a commencé par un appel et conclu par *vezot*, je vais donc commencer par où mon ancêtre a conclu. Moïse commença donc ainsi *Et voici (vezot) la bénédiction...* (Dt 33, 1). Et il termina par : *Heureux es-tu, ô Israël!* (Dt 33, 29). Enfin lorsque vint David, il commença par où Moïse avait conclu et se dit : je bénirai donc moi aussi Israël par le mot *Heureux*.

ה [אשרי האיש]. ר' יודא פתח אל תתהדר לפני מלך (ולפני [ובמקום] גדולים אל תעמוד) משלי כב ו, ר' יודן גרס לה, ר' פנחס עבד לה אריכא, ר' יודן גרס לה, במקום שפתח זה חתם זה, ובמקום שחתם זה פתח זה, ור' פנחס [עבד לה אריכא], פתח מזקנים אתבונן (תהלים קיט ק), את מוצא שבתחילה היה מברך הקב"ה את עולמו, שנאמר ויברך אותם אלהים (בראשית א כב), כיון שעמד נח ובירכו לו ולבניו, שנאמר ויברך אלהים את נח ואת בניו (שם בראשית ט א), עמד באברהם ובירכו, שנאמר וה' ברך את אברהם בכל (שם בראשית כד א), מהו והיה ברכה (שם בראשית יב ב), אמר ר' נחמיה שמסר לו את הברכה, שאמר לו עד כאן הייתי זקוק לברך את עולמי, מכאן ואילך הרי הברכות מסורות לך, ולמאן דאהני לך לברכה בריך, כיון שעמד יצחק מה כתיב, ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק (שם בראשית כה ה), ר' יהודה ור' נחמיה ורבניו, ר' יהודה אומר זהו בכורה, ר' נחמיה אומר זה ברכה, ורבניו אמרי זה קבורה ודייתיקי. ר' לוי בשם ר' חמא אמר לא בירכו אלא מתנות נתן לו, ולמה לא בירכו, משל למלך שהיה לו פרס ומסרו לאריס, והיו לו מיני אילנות כרוכין זה על זה, אחד של סם חיים ואחד של סם המות, אמר האריס אם אני משקה את סם חיים, יבא סם המות יחיה עמו, ואם איני משקהו, היאך זה של סם חיים יחיה, אמר האריס לשנה אני משלים אריסותי והולך לי, מה דהני ליה למריה דפרס יעביד, כך אמר אברהם, אם אברך את יצחק, עכשיו בני ישמעאל ובני קטורה מתברכין עמו, ואם איני אברך בני ישמעאל ובני קטורה, היאך אברך את יצחק, חזר ואמר אני בשר דם, היום כאן ומחר בקבר, ומה שהקב"ה רוצה לעשות בעולמו יעשה, כיון שמת אברהם עלה הקב"ה על יצחק וברכו, שנאמר ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו (בראשית כב א), וכן יעקב, דכתיב וירא אלהים אל יעקב עוד ויברך אותו (שם בראשית לה ט), עמד יצחק

ובירך את יעקב בנתינה, שנאמר ויתן לך האלהים מטל השמים (בראשית כז כח), וחתם בקריאה, ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו (שם בראשית כח א), עמד יעקב לברך את השבטים, ופתח במה שחתם יצחק אביו, הדא הוא דכתיב ויקרא יעקב אל בניו (שם בראשית מט א), ובמה חתם בזאת, וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם (שם בראשית מט א), ובמה חתם בזאת, וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך וחתם בזאת, הריני פותח במה שחתם יעקב, פתח וזאת הברכה (דברים לג א), וחתם באשריך (שם שם דברים ל"ג כט), כיון שעמד דוד, פתח במה שחתם משה, אמר אף אני אברך את ישראל באשרי.

*

• 1,6 - Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME** : R. NéHémia ouvrit par ce verset : *La sagesse rend le sage plus fort que dix gouverneurs* (Qo 7, 19). Il s'agit des dix personnages qui ont écrit le Livre des Psaumes, à savoir : Adam, Melkisedek, Abraham, Moïse, David, Salomon, Assaf, et les trois fils de Coré. Sur cette liste il y a accord des Sages. En quoi consiste le désaccord entre Rab et R. YoHanan ? Rab a dit : *De Yedutân* (Ps 39, 1) il s'agit des jugements (*yedutân*) et des châtements (*dinîn*) subis par David et Israël. Rav Huna a dit au nom de R. AHa : bien que les Psaumes aient été dits par dix anciens, c'est uniquement David qui les a mis en forme. Parabole d'une troupe de chanteurs qui veut chanter les louanges du roi. Ce dernier leur dit : Vous êtes tous doués pour le chant et dignes d'entonner l'hymne, mais tel chanteur va le faire à votre place car sa voix est exceptionnelle, ce que vise le verset : *chantre des cantiques d'Israël* (2S 23, 1). Toutes les voix sont agréables, mais celle de David fils de Jessé l'est plus que toute autre. Parmi les chanteurs d'Israël le plus grand d'entre tous est Abiénu ben Abiénu. Qu'est-il dit à la fin des Psaumes ? *Fin des prières de David, fils de Jessé* (Ps 72, 20). De même que les Psaumes furent dits par dix hommes, de même ils furent dits selon dix formes : le chant de gloire, la mélodie, le psaume, le chant, la prière, la louange, la bénédiction, l'action de grâce, la béatitude, l'Alléluia. Le plus grand de tous est l'Alléluia car en un mot, il contient à la fois le nom de Dieu et sa louange. Rav appelait l'ensemble du livre l'Alléluia.

דבר אחר אשרי האיש. ר' נחמיה פתח החכמה תעז לחכם (קהלת ז יט), זה דוד. מעשרה שליטים (שם קהלת ז י"ט). אלו עשרה בני אדם שנאמרו ספר תהלים, ואלו הן. אדם, ומלכי צדק, ואברהם, ומשה, דוד, ושלמה, ואסף, ושלושה בני קרח, על אילין לא יתפלגון, על מאן יתפלגון, רב אמר לידותון, על ההידותין ועל הדינין שעברו עליו ועל ישראל, רב הונא בשם ר' אחא אמר אע"פ שנאמרו על ידי עשרה, לא נאמר אלא על ידי דוד מלך ישראל, משל לחבורה של כווסקין, שהיתה מבקשת לומר הימנון למלך, אמר להם כולכם נעימים, כולכם זמרים, כולכם משובחים, כולכם ראויין לומר הימנון למלך, אלא איש פלוני יאמר על ידי כולכם, למה שקולו ערב יותר מכולכם, הדא הוא דכתיב (ש"ב שמואל ב' כג א), מי נעים זמירותיהן של ישראל, דוד בן ישי, אבגינא בן אבגינא, מהו אומר בסוף תהלים, כלו תפלות [דוד בן ישי] תהלים עב כ), כשם שאמרוהו עשרה בני אדם, כך נאמר בעשרה מיני זמר, בניצוח בניגון במזמור בשיר בהלל בתפלה בברכה בהודאה בהללויה באשרי, וגדול מכולם הללויה, שכולל שם ושבח כתיבה אחת, רב קרא כל ספרא הללויה.

*

• 1,7 - **QUI NE SUI PAS (lo halakh) LE CONSEIL DES IMPIES** (Ps 1, 1) : R. Shim'on b. Pazi a dit : mais si un tel homme n'est pas allé (*lo halakh*) comment peut-on dire ensuite qu'il s'est révolté (*'amad*) ? et s'il ne s'est pas révolté, comment a-t-il pu siéger ? Et n'ayant pas siégé, comment a-t-il pu railler ? En réalité, c'est pour simplement nous apprendre ceci : Si l'homme se rend (au conseil des impies) il finira par se révolter (*'amad*) puis se révoltant, il finira par railler et enfin s'il raille, l'Écriture dit de lui : *toi seul en porteras la peine* (Pr 9, 12). Ceci pour t'enseigner qu'une bonne action en suscite une autre, mais qu'une transgression en entraîne une autre. - Mais même si notre homme ne va nulle part, s'il ne se révolte ni ne raille, peut-on penser qu'il est quitte à condition de ne faire ni bien ni mal, simplement en gardant la main sur sa bouche ? - Il n'en est rien car le verset précise : **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2). R. Bérékhia a dit : que vient nous apprendre l'Écriture par le verset *Ne te fais*

pas méchant à l'excès (Qo 7, 17) ? - Est-ce à dire qu'il serait possible de fauter un peu ? - Certes non, mais si tu as fauté, ne continue pas ! R. Shim'on bar YoHaï a dit : Quelqu'un qui reste tranquille sans fauter sera rétribué comme s'il avait accompli un commandement. R. Zeïra a dit : il en est de même de celui qui en a eu l'occasion de fauter mais qui a résisté à la tentation, comme il est dit : *Évite le mal, fais le bien* (Ps 34, 15), autrement dit: **EVITE LE MAL ET CELA ÉQUIVAUDRA À FAIRE LE BIEN**. De même: *et qui sans commettre de mal, marchent dans ses voies!* (Ps 119, 3).

ז אשר לא הלך בעצת רשעים [ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב]. אמר ר' שמעון בן פזי וכי מאחר שלא הלך היכן עמד, ומאחר שלא עמד היכן ישב, ומאחר שלא ישב היכן לץ, אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו ללץ, ואם לץ עליו הכתוב אומר אם חכמת חכמת לך (ואם לצת) [ולצת] לבדך תשא (משלי ט יב). ושנו רבותינו מצוה גוררת מצוה עבירה גוררת עבירה, וכי שלא הלך ולא עמד ולא ישב ולא לץ, יכול לא יעשה לא טובה ולא רעה, אלא ישים יד לפה, תלמוד לומר כי אם בתורת ה' חפצו. אמר ר' ברכיה כתיב אל תרשע הרבה (קהלת ז יז), הא ציבחר שרי, אלא אם רשעת אל תוסיף. ר' שמעון בן יוחי אמר אם ישב אדם ולא עבר עבירה, נותנין לו שכר כאילו עושה מצוה, ר' זעירא אמר והוא שבא דבר עבירה לידו וניצול ממנה, שנאמר סור מרע ועשה טוב (תהלים לד טו), [סור מרע על מנת לעשות טוב], וכן הוא אומר אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו (שם תהלים קיט ג).

*

• 1, 8 - **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). : R. Yéhosu'a b. QorHa a dit : On trouve vingt fois le mot **Heureux** dans le livre des Psaumes en écho aux vingt *malheur !* du livre d'Isaïe. Rabbi a dit : Je m'étonne que R. Yéhosu'a nous parle de vingt béatitudes, alors que j'en trouve vingt-deux, en écho aux vingt-deux lettres de l'alphabet, dont il est dit : *Agrée les paroles de ma bouche* (Ps 19, 15). Que ces paroles soient dites et écrites pour les générations, et lues, non comme celles que l'on lit dans les livres, mais lues et produisant rétribution comme [ceux qui étudient] les traités *nega'im* et *ohalot*. *Agrée les paroles de ma bouche* : R. Jérémie bar Shalom a dit au nom de R. YoHanan : Que signifie le verset: *Qu'à jamais je loge sous ta tente* (Ps 61, 5). - Est-il pensable que David ait demandé à habiter deux mondes ? - Il dit en fait ceci : qu'on se souvienne de moi dans les synagogues et les académies et ce sera comme si je vivais dans deux mondes.

ח [אשרי האיש]. אמר ר' יהושע בן קרחה עשרים אשרי כתיב בספר תהלים, כנגד עשרים הוי שכתוב בספר ישעיה, אמר רבי תמיה אני, היאך למדני ר' יהושע עשרים אשרי כתוב בספר תהלים, ואני אומר עשרים ושתים כנגד עשרים ושתים אותיות, ועליהם הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך (תהלים יט טו), שיעשו לדורות, ויוחקו לדורות, ואל יהו קורין בהם כקורין בספרי מירס, אלא יהיו קורין בהם והגיון בהם, ונוטלין עליהן שכר כנגעים ואהלות. יהיו לרצון אמרי פי. אמר ר' ירמיה בשם ר' יוחנן כתיב אגורה באהלך עולמים (תהלים סא ה), וכי תעלה על דעתך שדך היה מבקש דירה לשני עולמים, אלא אמר יהיו קורין ומזכירין אותי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כאילו אני קיים.

*

• 1, 9 Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). Ce verset parle d'Adam, le premier homme. Adam a dit : Heureux serai-je si je ne marche pas dans les voies du Serpent et si je ne siége pas dans les lieux de raillerie! **NI DANS LA VOIE DES PÉCHEURS NE S'ARRÊTE** (ib.). R. Yéhosu'a de Sikhnin a dit au nom de R. Lévi : le serpent déparla de son créateur, car il dit à Eve : *Pourquoi ne mangez-vous pas de cet arbre ?* Elle lui répondit: Le Saint béni soit-il nous a ordonné de ne pas en manger, ni de le toucher ni même de nous en approcher. - Que fit le serpent ? - il poussa Eve contre l'arbre et elle ne mourut pas. Le Saint béni soit-il avait seulement ordonné de ne pas manger de l'arbre. Le serpent dit à Eve : Dieu a mangé de cet arbre puis créé le monde, vous pouvez vous aussi en manger et créer le monde, comme il est dit: *vous serez comme des dieux* (Gn 3,5) Or tout artisan hait ses concurrents. D'ici nous savons qu'il était un railleur.

דבר אחר אשרי האיש אשר לא הלך, מדבר באדם הראשון, אמר אדם הראשון אשרי שלא הלכתי בעצתו של נחש, ובדרך חטאים לא עמד, אשרי אם לא עמדתי בדרכו של נחש, ובמושב לצים לא ישב, אשרי אם לא ישבתי במושב של נחש של ליצנות, ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר הנחש אמר לשון הרע על בוראו, אמר הנחש לחוה למה אין אתם אוכלים מן העץ הזה, אמרה לו אלהים צוני שלא לאכול ממנו, ושלא ליגע בו, מה עשה הנחש, נטל את חוה ודחפה על האילן ולא מתה, והקב"ה לא אמר אלא לא תאכל ממנו (בראשית ב יז), והוסיפה חוה על הדיבור, ולא תגעו בו (שם בראשית ג ג), אמר לה הנחש מן העץ הזה אכל בוראנו, וברא את העולם, וכל אשר בו, ואם אתם אוכלים ממנו, יכולים אתם לבראות עולם כמוהו, שנאמר והייתם כאלהים (שם בראשית ג ה), אלא כל אומן שונא בר אומנותיה, מיכן שהיה ליצן.

*

• 1, 10 **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2). R. Lévi a dit : Le Saint béni soit-il a donné six commandements à Adam, comme il est dit : *Et Yahvé Dieu fit à l'homme ce commandement* (Gn 2, 16). **MAIS MURMURE SA LOI** (Ps 1, 2) : Il s'agit des six commandements qu'il lui donna. **IL EST COMME UN ARBRE PLANTÉ PRÈS DES RUISSEAUX** (Ps 1, 3) : En effet le Saint béni soit-il l'a planté au Jardin d'Eden. **QUI DONNE SON FRUIT EN LA SAISON** (ib.) : Il s'agit de Caïn. **ET JAMAIS SON FEUILLAGE NE SÈCHE** (ib.) : Il s'agit d'Abel. **TOUT CE QU'IL FAIT RÉUSSIT** (ib.) : il s'agit de Seth. **POUR LES IMPIES RIEN DE TEL!** (Ps 1, 4) : il s'agit du serpent. **AINSI, LES IMPIES NE TIENDRONT PAS AU JUGEMENT** (Ps 1, 5). Tous seront guéris dans les temps messianiques sauf le serpent et le Gabaonite comme il est dit : *Le loup et l'agnelet paîtront ensemble...et le serpent se nourrira de poussière* (Is 65, 25). Des Gabaonites, il est dit : *Et les travailleurs de la ville, pris dans toutes les tribus d'Israël, la cultiveront* (ye'avduhu) (Ez 48, 19). A lire : *yeabduhu* (il sera détruit). Le Saint béni soit-il donna trois bonnes qualités à Israël : la miséricorde, la modestie et la bienfaisance, comme il est dit : *qu'il te fasse miséricorde* (Dt 13, 18). De la modestie, il est dit : *pour que sa crainte vous demeure présente et que vous ne péchiez pas* (Ex 20, 17). De là on a statué: Quiconque n'a pas de modestie nous laisse à penser que ses ancêtres n'ont pas assisté au Sinaï. De la bienfaisance, il est dit : *Yahvé ton Dieu te gardera l'alliance et l'amour qu'il a jurés à tes pères* (Dt 7, 12). David vit que les Gabaonites n'avaient rien de tout cela et il les éloigna comme il est dit : *Ces Gabaonites n'étaient pas des Israélites* (2S 21, 2). Esdras aussi, les expulsa, comme il est dit : *Les donnés habitaient l'Ophel* (Ne 11, 21). Et de même, le Saint béni soit-il les tiendra éloignés dans les temps messianiques, comme il est dit : *Et les travailleurs de la ville... la cultiveront* (Ez 48, 19). Il est écrit: **ILS SERONT PERDUS**: Il s'agit des Gabaonites qui resteront, même aux temps messianiques, des serviteurs, comme il est dit : *En ce jour-là, Josué les mit comme fendeurs de bois* (Jos 9, 27). **CAR YAHVÉ CONNAÎT LA VOIE DES JUSTES** (Ps 1, 6) : il s'agit d'Adam et Eve. **MAIS LA VOIE DES IMPIES SE PERD** : il s'agit du serpent qui ne connaîtra nulle guérison aux temps messianiques.

י כי אם בתורת ה' חפצו. אמר ר' לוי אלו שש מצות שנתן הקב"ה לאדם הראשון, שנאמר ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב טז). ובתורתו יהגה. באלו שש מצות שנתן לו. והיה כעץ שתול על פלגי מים. שנטלו הקב"ה ושתלו בגן עדן. אשר פריו יתן בעתו. זה קין. ועלה לא יבול. זה הבל. וכל אשר יעשה יצליח. זה שת. לא כן הרשעים. זה נחש. על כן לא יקומו רשעים במשפט. אמר ר' לוי הכל מתרפאין לעתיד לבא, חוץ מן הנחש והגבעונים, נחש, שנאמר ונחש עפר לחמו (ישעיה סה כה), גבעוני, שנאמר והעובד [העיר] יעבדוהו מכל שבטי ישראל (יחזקאל מח יט), יאבדוהו. [שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, רחמים ביישנים וגומלי חסדים, רחמים מנין, שנאמר ונתן לך רחמים] דברים יג יח (ביישנים מנין, דכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו) שמות כ כ, מכאן אמרו כל מי שאין לו בושת פנים, ברי לנו שלא עמדו אבותיו על הר סיני, וגומלי חסדים מנין, דכתיב ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד וגו' (דברים ז יב), ראה דוד בגבעונים שאין בהם אחת מאלה, עמד ורחקם, שנאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה (ש"ב שמואל ב' כא ב), ואף עזרא רחקם, שנאמר והנתינים יושבים בעופל (נחמיה יא כא), ואף הקב"ה מרחקן לעתיד לבא, שנאמר והעובד העיר יעבדוהו (יחזקאל מח יט), יאבדוהו

כתיב, שהעובדים הם הגבעונים, שנאמר ויתנם יהושע [ביום ההוא] חוטבי עצים וגו' (יהושע ט כז). כי ידע ה' דרך צדיקים. אלו אדם וחיה. ודרך רשעים תאבד. זה נחש שאין לו רפואה לעתיד לבא.

*

• 1, 11 - **IL EST COMME UN ARBRE PLANTÉ** (Ps 1, 3) : Notre texte n'utilise pas le verbe *na'Tua'* mais *shatul* pour t'enseigner que même si tous les vents soufflaient sur lui, ils ne le feraient pas bouger de sa place. Il est dit : *Que le livre de cette Loi soit toujours sur tes lèvres* (Jos 1, 8). Si tu agis ainsi: *tu seras heureux dans tes entreprises* (ib.) : en ce monde, et *réussiras* (Jos 1, 8) : dans le monde à venir. Salomon a dit: *Dans tes démarches ils te guideront* (Pr 6, 22): dans ce monde, *dans ton repos ils te garderont* (ib.) : de la vermine de ton tombeau ; *à ton réveil ils s'entretiendront avec toi.* (ib.) : dans le monde à venir.

יא והיה כעץ שתול, נטוע אין כתיב כאן, אלא שתול, ללמדך שאפילו כל הרוחות באות ונושבות בו, אין מזיזין אותו ממקומו. [וכל אשר יעשה יצליח]. וכתוב אחר אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו (יהושע א ח). אם עשית כן, אז תצליח את דרכך ואז תשכיל (שם יהושע א ח'). תצליח בעולם הזה ותשכיל לעולם הבא. ועוד פירש על ידי שלמה, בהתהלךך תנחה אותך (משלי ו כב), בעולם הזה, בשכבך תשמור עליך (שם משלי ו כ"ב), בקבר מן רמה ותולעה, והקיצות היא תשיחך (שם משלי ו כ"ב), לעתיד לבא.

*

• 1,12 - Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). Ce verset parle de Noé, homme Juste, qui ne suivit pas les errements des trois générations, à savoir: la génération d'Enosh, celle du Déluge et celle de la Division. Selon R. Yéhuda **LE CONSEIL DES IMPIES** (ib.) vise la génération d'Enosh, **LA VOIE DES PÉCHEURS** vise la génération du déluge, le **SIÈGE DES RAILLEURS** vise la génération de la division. **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2). renvoie aux sept lois données aux enfants de Noé. **MAIS MURMURE SA LOI JOUR ET NUIT** : Une parole entraînant une autre parole. R. Yéhuda ajouta : pourquoi le Saint béni soit-il fit-il se multiplier les animaux purs plus que les animaux impurs ?- Pour que Noé lui présente des sacrifices. De fait: Noé *prit de tous les animaux purs* (Gn 8, 20). **IL EST COMME UN ARBRE PLANTÉ** (Ps 1, 3) : Le Saint béni soit-il implanta Noé dans l'arche. En effet, R. Yéhosu'a b. Lévi a dit: L'Arche resta quatre mois dans l'eau, comme un navire qui flotte sur l'eau. **QUI DONNE SON FRUIT EN LA SAISON** (ib.) : R. Yudan a dit : les gens de sa génération enfantaient à l'âge de 50, 70 ou 80 ans mais lui enfanta à 500 ans comme il est dit : *Quand Noé eut atteint cinq cents ans...* (Gn 5, 32). R. Hiyya a dit au nom de R. Aba : Le Saint béni soit-il tarit sa source afin qu'il n'engendre pas un fils qui ait cent ans au moment du déluge car il aurait été exterminé avec elle. En effet le tribunal céleste ne frappait que les gens de cent ans et dès lors il aurait été puni avec eux. Selon R. Shim'on b. Laqish, cette particularité redeviendra la norme à l'ère messianique, comme il est dit : *car le plus jeune mourra à l'âge de cent ans* (Is 65, 20). Et si tu objectes que dans la génération du déluge, il y avait des gens de moins de cent ans qui ont péri, je te répondrai qu'ils furent punis à cause des fautes de leurs pères, comme il est dit : *car toute chair avait une conduite perverse* (Gn 6, 12).

דבר אחר אשרי האיש. מדבר בנח, דכתיב נח איש צדיק (בראשית ו ט). אשר לא הלך בעצת רשעים. בשלשה דורות, בדור אנוש, בדור המבול, בדור הפלגה, על דעתיה דר' יהודה דהוא אמר [בשלשה דורות], בעצת רשעים זה דור אנוש, ובדרך חטאים זה דור המבול, ובמושב לצים זה דור הפלגה. כי אם בתורת ה' חפצו. אלו שבע מצות [שנצטוו בני נח]. ובתורתו יהגה. שהגה דבר מתוך דבר, אמר מה טעם ריבה הקב"ה הטהורים יותר מן הטמאים, אלא שהוא רוצה להקריב לו מהן קרבנות, מיד ויקח מכל הבהמה הטהורה (בראשית ח כ). והיה כעץ שתול על פלגי מים. ששתלו הקב"ה בתיבה, דאמר ר' לוי שנים עשר חדשים היתה התיבה עומדת במים, כספינה העומדת (לכל מין) [בלמין]. אשר פריו יתן בעתו. אמר ר' יודן כל בני גילו היו מולדין בני חמשים בני ששים בני שבעים, והוא בן חמש מאות שנה, שנאמר ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' (בראשית ה לב), ר' חייא בשם ר' אחא אמר כבש הקב"ה מעיינו שלא יוליד, שלא יהיה לו בן של מאה שנה בדור המבול ויאבד עמהם, לפי שבית דין של מעלה אין

עונשין אלא מן מאה שנה ואילך, ואילו היה בן מאה שנה, היה נאבד עמהם. אמר ר' שמעון בן יוחי עתיד הקב"ה לעוקרה לימות המשיח, שנאמר הנער בן מאה שנה ימות (ישעיה סה כ). ואם תאמר שהיה בדור המבול פחות מן מאה שנה ואבדו, אומר אני שזהו שהיו בעון אבותיהם ונענשו, שנאמר כי השחית כל בשר את דרכו (בראשית ו יב)

*

Autre interprétation. - Pourquoi le Saint béni soit-il a-t-il tari la source de Noé ? - Afin qu'il n'engendre pas et n'accroisse pas sa descendance, que celle-ci ne meure pas avec la génération du déluge et que Noé s'en afflige. Et si tu dis qu'il s'agissait de justes, Noé aurait dû alors construire de nombreuses arches. C'est pourquoi le Saint béni soit-il tarit la source de Noé jusqu'à l'âge de cinq cents ans. **QUI DONNE SON FRUIT EN LA SAISON** (Ps 1, 3) : il s'agit de Sem. **ET JAMAIS SON FEUILLAGE NE SÈCHE** (ib.) : il s'agit de Cham. **TOUT CE QU'IL FAIT RÉUSSIT** (ib.) : il s'agit de Japhet. **POUR LES IMPIES RIEN DE TEL!** (Ps 1, 4) : il s'agit de la génération de la division; comme il a été enseigné: la génération du Déluge n'a pas part au monde futur et ne sera pas jugée. **CAR YAHVÉ CONNAÎT LA VOIE DES JUSTES** (Ps 1, 6) : il s'agit de Noé et de ses fils. **MAIS LA VOIE DES IMPIES SE PERD** (ib.) : il s'agit de la génération du déluge.

דבר אחר למה כבש הקב"ה מעיינו, שלא יוליד וירבה זרעו ויאבדו עם דור המבול, והוא מתעצב עמהם, ואם תאמר שיהיו צדיקים, היה צריך לעשות תיבות הרבה, לכך כבש הקב"ה מעיינו עד חמש מאות שנה. אשר פריו יתן בעתו. זה שם. ועלה - לא יבול. זה חם. וכל אשר יעשה יצליח. זה יפת. לא כן הרשעים. זה דור הפלגה. על כן לא יקומו רשעים במשפט. זה דור המבול, כדתינין דור המבול אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין בדין. כי ידע ה' דרך צדיקים. זה נח ובניו. ודרך רשעים תאבד. זה דור המבול.

*

• 1,13 - Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME** (Ps 1, 1). Il s'agit d'Abraham, dont il est dit : *Maintenant, rends la femme de cet homme : il est prophète* (Gn 20, 7). **QUI NE SUIV PAS LE CONSEIL DES IMPIES** (Ps 1, 1) : il s'agit de la génération de la division dont il est dit : *Allons ! (hava) Bâtissons-nous une ville* (Gn 11, 4). Le mot *hava* renvoie ici au mauvais conseil, comme il est dit : *Consultez-vous (havu lakhem) et ici même prenez une décision* (Jg 20, 7). *ville* renvoie à Dieu, comme il est dit : *un vigilant un saint ('ir veqadish)* (Dn 4, 10). Cette génération se divisa en trois sectes. La première dit: montons et restons là-haut. La seconde: faisons-lui la guerre. La troisième : montons et installons l'idolâtrie. Et les trois furent frappées : une secte fut transformée en singes, démons et esprits, une autre, Dieu confondit ses langages, et la troisième, Dieu la dispersa, ce que vise le verset *Ce que redoute le méchant lui échoit* (Pr 10, 24). **NI DANS LA VOIE DES PÉCHEURS NE S'ARRÊTE** (Ps 1, 1) : il s'agit là des gens de Sodome, comme il est dit : *Les gens de Sodome étaient de grands scélérats* (Gn 13, 13). **NI AU SIÈGE DES RAILLEURS...** (Ps 1, 1) : il est question ici d'Abimelek qui dit à Abraham : *Vois mon pays qui est ouvert devant toi* (Gn 20, 15), mais ce dernier refusa: **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2). Il s'agit d'Abraham, comme il est dit: *Car je l'ai distingué, pour qu'il prescrive* (Gn 18, 19). **ET MURMURE SA LOI** (Ps 1, 2) : R. Samuel bar NaHmani a dit : Abraham n'eut point de père pour lui apprendre la Tora. - Comment alors l'a-t-il apprise ? - R. Shim'on b. YoHaï a enseigné : cela nous apprend que le Saint béni soit-il lui fit deux reins qui, sous la forme de deux Maîtres, lui enseignaient la Sagesse toute la nuit, ce que vise le verset : *Je bénis Yahvé qui s'est fait mon conseil, et même la nuit, mon cœur m'instruit* (Ps 16, 7). R. Samuel bar NaHmani a dit au nom de R. Yonatan : Abraham notre père accomplit même la règle du *'eruv tabshilin* et celle des cours,

comme il est dit : *en retour de l'obéissance d'Abraham, qui a gardé mes observances* (Gn 26, 5). **IL EST COMME UN ARBRE PLANTÉ PRÈS DES RUISSEAUX** (Ps 1, 3) : en effet, le Saint béni soit-il l'implanta au jardin d'Eden.

דבר אחר אשרי האיש. זה אברהם, שנאמר ועתה השב אשת האיש (בראשית כ ז). אשר לא הלך בעצת רשעים. שלא הלך בעצת דור הפלגה, שנאמר בהן הבה נבנה לנו עיר (שם בראשית יא ד), ואין הבה אלא עצה, שנאמר הבו לכם דבר ועצה הלום (שופטים כ ז), ואין עיר אלא אלוה, שנאמר עיר וקדיש (דניאל ד י). [נחלקו לג' כתות, אחת אומרת נעשה ונשב שם, ואחת אומרת נעשה עמו מלחמה, ואחת אומרת נעלה ונעבד שם ע"ז, ושלשתן לקו, אחת נעשו קופין רוחין ושדין, ואחת בלע ה' פלג לשונם, ואחת נפץ ה' אותם, הדא הוא דכתיב מגורת רשע היא תבואנו] (משלי י כד). ובדרך חטאים לא עמד, אלו הסדומיים, שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים (בראשית יג יג). ובמושב לצים. זהו אבימלך, שאמר לאברהם הנה ארצי לפניך (שם משלי כ טו), ולא קבל עליו. כי אם בתורת ה' חפצו. כי ידעתיו למען אשר יצוה (שם משלי יח יט). ובתורתו יהגה יוםם ולילה. אמר ר' שמואל בר נחמן אב לא למדו, רב לא היה לו שילמדו, ומהיכן למד תורה, תני ר' שמעון בן יוחאי מלמד שזימן לו הקב"ה שתי כליות כעין שני כדים, והיו נובעות ומלמדות אותו חכמה ודעת כל הלילה, שנאמר אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני (כליותי) (תהלים טז ז), ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אף הלכות עירובי תבשילין ועירובי חצירות היה אברהם יודע, שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי [וישמור משמרת מצותי חקותי ותורתי] (בראשית כו ה). והיה כעץ שתול. שנטלו הקב"ה ושתלו בגן עדן.]

*

Autre interprétation. Le Saint béni soit-il, l'implanta en terre d'Israël. **QUI DONNE SON FRUIT EN LA SAISON** (Ps 1, 3) : *c'est Isaac*. **ET JAMAIS SON FEUILLAGE NE SÈCHE** (ib.) : c'est c'est Ismaël. **TOUT CE QU'IL FAIT RÉUSSIT** (ib.) : ce sont les enfants de Qetura. **AINSI, LES IMPIES NE TIENDRONT PAS AU JUGEMENT** (Ps 1, 4) : il s'agit de Nemrod et de ses acolytes

דבר אחר ששתלו הקב"ה בארץ ישראל. אשר פרו יתן בעתו. זה ישמעאל. ועלה לא יבול, זה יצחק. וכל אשר יעשה יצליח, זה בני קטורה. לא כן הרשעים, זה נמרוד וחביריו.

*

• 1, 14 Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME QUI NE SUIT PAS LE CONSEIL DES IMPIES** (Ps 1, 1) : Il s'agit de la tribu de Lévi, qui ne suivit pas la bande qui fit le Veau d'or, comme il est dit : *tes Urim et tes Tummim à l'homme à qui tu fis grâce* (Dt 33, 8) **NI DANS LA VOIE DES PÊCHEURS NE S'ARRÊTE** (ib.) ce que vise le verset : *Hélas! ce peuple a commis un grand péché* (Ex 32, 31). **NI AU SIÈGE DES RAILLEURS NE S'ASSIED** (Ps 1, 1) comme il est dit : *Le peuple s'assit pour manger et pour boire, puis ils se levèrent pour se divertir* (Ex 32, 6). Mais des Lévités, il est dit : *Tous les fils de Lévi se groupèrent autour de lui* (Ex 32, 26) . R. Samuel bar NaHmani a dit: qui ne souhaiterait appartenir à la maison du roi ? Aussi, Moïse s'écria : que celui qui n'a pas donné son anneau pour le Veau d'or vienne à moi. Aussitôt, *Tous les fils de Lévi se groupèrent autour de lui*. **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2) : le verset parle ici de la tribu de Lévi, comme il est dit : *L'enseignement de vérité était dans sa bouche et l'iniquité ne se trouvait pas sur ses lèvres* (Ma 2, 6). **IL EST COMME UN ARBRE PLANTÉ** : en effet le Saint béni soit-il implanta la tribu de Lévi en terre d'Israël, et de fait tous entrèrent dans le pays. R. Ze'ira a dit au nom de R. Yéhosu'a: De toute la tribu de Lévi seuls Aaron et Miriam moururent. Tu constateras en effet qu'Elé'azar fut épargné, comme il est dit : *Telles sont les parts d'héritage que le prêtre Éléazar, Josué fils de Nûn et les chefs de famille* (Jos 19, 51). Pourquoi mentionner ici Elé'azar sinon pour nous indiquer quelque chose sur sa tribu. Tous ceux qui entrèrent en Terre d'Israël sont visés par le verset : *ceux-ci mourraient dans le désert et il n'en resterait aucun, à l'exception de Caleb, fils de Yéphunné, et de Josué, fils de Nûn* (Nb 26, 65). Pourtant Eléazar entra. Et de

même qu'il constitue une exception quant au verset traitant de l'héritage, de même toute sa tribu fait exception au verset *ceux-ci mourraient...* Nous le déduisons d'une règle générale: *Tout ce qui tenait de la règle générale, et en a été extrait afin de nous enseigner une règle, on ne doit pas la considérer comme applicable au cas extrait, mais à l'ensemble des cas.* Peut-on penser qu'Eléazar fut épargné car il était âgé de moins de vingt ans ? - Non car nous savons qu'il avait pris femme en Egypte comme il est dit : *Éléazar, fils d'Aaron, épousa l'une des filles de Putiel* (Ex 6, 25). De plus bien avant le décret condamnant la génération du Désert, Eléazar officiait dans la Tente, comme il est dit: *Mais à Éléazar, fils d'Aaron le prêtre, il incombera ...* (Nb 4, 16). Or nous savons qu'aucun prêtre ne pouvait officier avant l'âge de trente ans comme il est dit: *tous les hommes de trente à cinquante ans, ...et qui accompliront leur fonction dans la Tente du Rendez-vous.* (Nb 4, 3). On en conclut qu'Eléazar avait plus de trente ans au moment du Décret.

דבר אחר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים. זה שבטו של לוי, שלא הלכו בעצת דור המדבר, ולא נשתתפו עמהם במעשה העגל. ובדרך חטאים לא עמד. שכן כתיב *אנא חטא העם הזה חטאה גדולה* (שמות לב לא). ובמושב לצים לא ישב. שנאמר *וישב העם לאכול ושתו* [ויקומו לצחק] (שם שם שמות ל"ב ו). ובני לוי מה כתיב בהם, [מי לה' אלי] ויאספו אליו כל בני לוי (שם שם שמות ל"ב כו). ר' שמואל בר נחמני אמר מאן לא בעי מהוין מן בר בייתיה דמלכא, אלא אמר משה, מי שלא נתן נזם לעגל יבא אצלי, מיד ויאספו אליו כל בני לוי. כי אם בתורת ה' חפצו. זה שבטו של לוי, שנאמר *תורת אמת היתה בפהו* (מלאכי ב ו). והיה כעץ שתול. זהו שבטו של לוי ששתלו הקב"ה בארץ ישראל, וכולן נכנסו לארץ. ר' זעירא בשם ר' יהושע בן לוי אמר *מכל שבטו של לוי* [האנשים] והנשים לא מתו אלא משה ואהרן ומרים. [ואת מוצא שנשתייר אלעזר, שנאמר *אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון*] (יהושע יט נא), למה הוצרך כאן אלעזר, אלא בא הכתוב ואמר אלעזר בא ולמד על שבטו, כלם שנכנסו הם בכלל ולא נותר מהם איש, כך נכנס הוא, ואחר שמצינו שיצא אלעזר מן הכלל באלה הנחלות, הוציא את שבטו עמו מכלל, לא נותר מהם איש, כההוא דתנן כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ואף אלעזר היה עם שבטו בכלל ולא נותר מהם איש, ויצא מהם אלעזר, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על כל שבטו יצא, שאם נאמר אלעזר פחות מעשרים שנה היה, הרי מצינו שנשא אשה במצרים, שנאמר *ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה* (שמות ו כה), כל זה קודם שנגזרה גזירה היה משמש באהל מועד, שנאמר *ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן* (במדבר ד טז), ומצינו שלא היה רשות לאחד מן הכהנים לשרת פחות משלשים שנה, שנאמר *מבן שלשים שנה ומעלה* (במדבר ד ג), הרי נמצינו למדין שהיה אלעזר בן שלשים קודם שנגזרה גזירה.]

*

• 1, 15 - Autre interprétation. **HEUREUX L'HOMME QUI NE SUIVIT PAS LE CONSEIL DES IMPIES** (Ps 1, 1). : Le verset fait référence aux fils de Coré qui ne suivirent pas la clique de leur père, comme il est dit : *De grâce, écarterez-vous des tentes de ces hommes pervers* (Nb 16, 26). **NI DANS LA VOIE DES PÉCHEURS NE S'ARRÊTE...** (Ps 1, 1) renvoie au verset : *car ces encensoirs de péché...* (Nb 17, 3). **NI AU SIÈGE DES RAILLEURS NE S'ASSIED** (Ps 1, 1) renvoie à Coré qui raillait Moïse et Aaron. - Que faisait Coré ? Il faisait entrer toute l'assemblée, comme il est dit : *Coré rassembla en face de ces derniers toute la communauté* (Nb 16, 19) puis se mettait à railler en ces termes : Une femme vivait avec deux jeunes orphelines, elle avait un champ qu'elle voulut labourer mais Moïse lui dit: *Tu ne laboureras pas avec un bœuf et un âne ensemble* (Dt 22, 10). Elle y vint pour semer, Moïse lui dit : *tu ne sèmeras pas dans ton champ deux espèces différentes de graine* (Lv 19, 19). Elle voulut faucher et faire une meule, mais Moïse lui dit : tu dois observer la règle de la gerbe oubliée et celle des coins (*péot*). Elle voulut entreposer la récolte, mais Moïse lui dit : Donne la *teruma* et la *teruma* de la dîme, la première et la seconde dîme. La sainte femme accepta et lui donna. Que fit-elle ensuite ? Elle vendit son champ, acheta deux moutons pour se vêtir de leur laine et vivre du produit de ses brebis. Lorsque ces brebis naquirent, Aaron vint et lui dit : donne-moi les premiers-nés car le Saint béni soit-il a dit: *Tout premier-né mâle de ta vache ou de ta brebis, tu le consacreras à Yahvé ton Dieu* (Dt 15, 19). La sainte femme

accepta et lui donna et lui donna ses brebis. Vint la période de la tonte et elle tondit ses moutons. Vint alors Aaron qui lui dit : Donne moi les prémices de la tonte car le Saint béni soit-il a dit: *Tu lui donneras... les prémices de la tonte de ton petit bétail* (Dt 18, 4). La femme dit alors : Je ne peux m'opposer à cet homme, je vais abattre les bêtes et les manger. Lorsqu'elle les eût égorgés, Aaron lui dit : donne-moi l'épaule, les joues et l'estomac. Elle répondit : Même ainsi, je n'échappe pas à cet homme. Voici: je vais les vouer au Temple. Aaron lui dit alors : donne-moi, car il est écrit : *Tout ce qui est frappé d'anathème en Israël te reviendra* (Nb 18, 14). Aaron se servit et s'en alla la laissant en pleurs avec ses deux filles. - Est-ce justice de dépouiller ainsi cette pauvre femme ? C'est pourtant ce que font Moïse et Aaron en disant que c'est la volonté du Saint béni soit-il! **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2) renvoie aux fils de Coré qui dirent un cantique et déclarèrent : nous avons fauté par respect pour notre père, faisons honneur à Moïse, notre maître, ils se levèrent et s'inclinèrent devant Moïse. **ET MURMURE SA LOI** : renvoie aussi aux fils de Coré. Lorsque la clique de Coré fut engloutie ses fils furent comme le mât d'un navire, comme il est dit : *Ils furent un signe* (Nb 26, 10). Rabbi a dit : la terre se fissura partout autour d'eux sauf à l'endroit où ils se tenaient. R. Samuel bar NaHmani a dit : les trois fils de Coré ne se tenaient pas au même endroit, mais chacun en un lieu tels trois colonnes, comme l'indique une baraita: le monde repose sur trois piliers. Selon certains ce sont les Patriarches. Selon d'autres sur Hanania, Mishaël et Azarya. Et, selon d'autres sur les trois fils de Coré . **POUR LES IMPIES RIEN DE TEL!** (Ps 1, 4) : il s'agit de Coré et de sa clique. **CAR YAHVÉ CONNAÎT LA VOIE DES JUSTES** (Ps 1, 6) : ce sont là les fils de Coré. **MAIS LA VOIE DES IMPIES SE PERD.** (ib.) : renvoie à Coré et sa clique.

דבר אחר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים. אלו בני קרח, שלא הלכו בעצת אביהם, שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה (במדבר טז כו). ובדרך חטאים לא עמד. שנאמר את מחנות החטאים האלה (שם במדבר יז ג). ובמושב לצים לא ישב. זה קרח, שהיה מתלוצץ על משה ואהרן, מה עשה, כינס עליהם כל הקהל, שנאמר ויקהל עליהם קרח את כל העדה (שם במדבר טז יט). התחיל לומר לפנייהם דברי ליצנות, ואמר אלמנה אחת יש בשכונתי, ועמה שני נערות יתומות, והיה לה שדה אחת, באתה לחרוש, אמר לה משה לא תחרוש בשור ובחמור יחדו (דברים כב י). [באת לזרוע, אמר לה שדך לא תזרע כלאים] ויקרא יט יט. באתה לקצור ולעשות ערימה, אמר לה לקט שכחה ופיאה, באתה לעשות גורן אמר לה תני לי תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני, הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו, מה עשתה עניה, מכרה את השדה, וקנתה שתי כבשות, כדי ללבוש מגזותיהן, וליהנות מפירותיהן כיון שילדו, בא אהרן ואמר לה תני לי את הבכורות, שכך אמר לו הקב"ה, כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר תקדיש לה' אלהיך וגו' (דברים טו יט). הצדיקה עליה את הדין, ונתנה לו את הולדות, הגיע זמן גזירה וגזזה אותן, בא אהרן ואמר לה תני לי ראשית הגז, אמרה אין בי כח לעמוד באיש הזה, הריני שוחטתן ואוכלתן, כיון ששחטתן, בא אהרן ואמר לה תני לי הזרוע והלחיים והקבה, אמרה אחר ששחטתי אותן לא נוצלתי מידך, הרי הם חרם עלי, אמר לה אם חרם הן כולן שלי, דכתיב כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר יח יד). ונטלן והלך לו, והניחה בוכה עם שתי בנותיה, אריך כדין הא בזתה עלובתא, כלהן עושין ותולין בהקב"ה. כי אם בתורת ה' חפצו. אלו בניו שאמרו שירה, ואמרו אנו חייבין בכבוד אבינו, נחלוק על משה רבינו, עמדו והכריעו עצמן בשביל כבודו של משה. ובתורתו יהגה. אלו בניו של קרח. והיה כעץ שתול [על פלגי מים]. אלו בניו של קרח, כיון שנבלעו קרח ועדתו, נמצאו בניו עומדין כתורן הזה של ספינה, שנאמר ויהיו לנס (במדבר כו י). רבי אומר נקרע כל מקום סביבותיהן, ואותו מקום שהיה עמד תחתיהן לא נקרע. ר' שמואל בר נחמן אמר לא היו שלשתן עומדים במקום אחד, אלא כל אחד ואחד בפני עצמו, והן עומדין כשלשה עמדים, והוא דאמרי ברייתא על מאן קאים עלמא, על שלשה עמדים, אית דאמרי אברהם יצחק יעקב, ואית דאמרי חנניה מישאל ועזריה, ואית דאמרי תלתא בני קרח. לא כן הרשעים. זה קרח ועדתו. על כן לא יקומו רשעים במשפט. זה קרח ועדתו. כי ידע ה' דרך צדיקים. אלו בניו של קרח. ודרך רשעים תאבד. זה קרח ועדתו.

*

• 1, 16 Autre interprétation. **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2): Voici ce qui est écrit : *va, chevauche (hadarkha) pour la cause de la vérité, de la piété, de la justice* (Ps 45, 5). La splendeur (*hadar*) vise le disciple, lorsqu'il réunit les Sages, en vue d'une parole de vérité et

non de choses flatteuses. Telles les décisions de R. YoHanan et de Resh Laqish qui étaient splendides et dignes de louange, lorsque ceux-ci siégeaient les étudiants siégeaient et débattaient. *Tends la corde sur l'arc, il rend terrible ta droite!* (ib.) : R. Hiyya a dit : si tu désires la Tora qui fut écrite au milieu des prodiges et donnée par la droite de Dieu, comme il est dit : *depuis son midi jusqu'aux Pentes** (Dt 33, 2) tu seras un jour en mesure de siéger, d'expliquer et d'enseigner. R. Abba a dit : si tu désires la Tora, elle sera même nommée de ton nom, comme il est dit : par exemple : mishna de R. Hosha'aya, ou de Bar Kappara, etc. - Et pourquoi la nomme-t-on de leur nom ? Car ils y ont œuvré. Et pour te faire savoir qu'il en est bien ainsi, saches que même si la Tora appartient bien au Saint béni soit-il, comme il est dit : *La loi de Yahvé est parfaite* (Ps 19, 8) Moïse qui monta dans les hauteurs pendant quarante jours et quarante nuits, et s'y consacra entièrement mérita que la Tora soit appelée de son nom, comme il est dit : *Rappelez-vous la Loi de Moïse, mon serviteur* (Ma 3, 22).

דבר אחר כי אם בתורת ה' חפצו. זהו שאמר הכתוב והדרך צלח רכב וגו' (תהלים מה ה'), הדור הוא תלמיד חכם בשעה שהוא מקבץ את החברים ולא להחניפם אלא על דבר אמת ועונה צדק, הדורה היא ומשובחת שמועתן של ר' יוחנן וריש לקיש, שהן יושבין ומפלפלין בה. ותורך נוראות ימיך (שם תהלים מ"ה). ר' חייא אומר אם חפצת בתורה שניתנה בנוראות ונכתבה בימין, אתה עתיד שתהא יושב ומורה הנוראות מתוכה. ר' אבא אומר אם חפצת בתורה סופה שנקראת על שמך. אמר ר' יודן ובתורת ה' אין כתיב כאן, אלא ובתורתו, שאם יגעת בה נקראת על שמך, כגון משנתו של ר' חייא, ומשנתו של ר' הושעיא, ושל בר קפרא, וכיוצא בהן, ולמה נקראת על שמך, לפי שייגעו בה, תדע לך שכן הוא, שהרי התורה של הקב"ה, שנאמר תורת ה' תמימה (תהלים יט ח), ועלה משה למרום, ועשה שם ארבעים יום וארבעים לילה, ונתן נפשו עליה, לפיכך נקראת על שמו, שנאמר זכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג כב).

*

• 1, 17 - Autre interprétation. **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2) : Le Saint béni soit-il favorise les vœux de quiconque s'adonne à la Tora, comme il est dit : **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (ib.). R. Éliézer a dit : Israël a dit en présence du Saint béni soit-il : Maître de l'Univers ! Nous voulons bien œuvrer dans la Tora jour et nuit, mais nous n'en avons pas le temps. Le Saint béni soit-il, leur répondit : Accomplissez le commandement des phylactères et je considérerai que vous avez œuvré dans la Tora jour et nuit. R. YoHanan a dit : un verset exprime cela : *Ce sera pour toi un signe sur ta main, un mémorial sur ton front* (Ex 13, 9). R. Yéhosu'a a dit : Ce que dit R. Eli'ézer ne concerne que la nuit car le commandement des phylactères ne peut s'accomplir que le jour, comme il est dit : *Tu observeras cette loi au temps prescrit, d'année en année.* (Ex 13, 10). R. Eli'ézer lui répondit : en quoi accomplis-tu le verset : **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2) ? R. Yéhosu'a répondit : Il s'agit ici de la récitation du *shema*⁷, car si quelqu'un lit cette prière matin et soir, le Saint béni soit-il considère qu'il a œuvré dans la Tora jour et nuit. Bar Kappara a dit : quiconque étudie deux passages matin et soir, accomplit le verset : **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 2). R. Bérékhia a dit : les premiers Pères ont institué l'étude de la Mishna, et étudiaient de jour, tout en débordant sur la nuit, et de nuit, tout en débordant sur le jour. On demanda à R. Yéhosu'a : Peut-on enseigner la philosophie⁷ à son fils ? Ce dernier répondit : voyez si vous pouvez le faire à une heure qui n'est ni du jour ni de nuit, comme il est dit : *médite-le jour et nuit* (Jos 1, 8). Il ajouta : un homme n'enseignera pas à son fils la philosophie, ou même l'artisanat, si cela doit lui faire abandonner la Tora même pour une heure, comme il

⁷ Littéralement : la sagesse grecque. Il peut donc s'agir de la philosophie y compris les sciences

est dit : *Choisis donc la vie* (Dt 30, 19). On a enseigné ceci: à l'aube, on récite deux bénédictions avant la prière du *Shéma'* et une après ; et le soir, on récite deux bénédictions avant et deux après. Ceci afin que l'étude du jour soit équivalente à celle de la nuit, pour se conformer au verset: *médite-le jour et nuit* (Jos 1, 8). Selon R. Yossi b. Abin a dit au nom de R. Yéhosu'a b. Lévi pour se conformer au verset: *Sept fois le jour, je te loue (pour tes justes jugements)* (Ps 119, 164). R. NaHman a dit au nom de R. Mani : quiconque accomplit ces sept louanges, accomplit de fait le verset: *médite-le jour et nuit*.

דבר אחר כי אם בתורת ה' חפצו. שכל מי שעוסק בתורה, הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו, ר' אליעזר אומר אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם אנו רוצים להיות יגיעים בתורה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין, ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים לילה ויום. ר' יוחנן אמר מקרא מלא הוא, והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיהך (שמות יג ט), ר' יהושע אומר מה שאמר ר' אליעזר פרט הוא ללילות, שאין מצות תפילין מתקיימת אלא ביום, שנאמר ושמרת את החקקה הזאת למועדה מימים ימימה (שם שם שמות י"ג י), אמר ר' אליעזר ומה אני מקיים ובתורתו יהגה וילילה, אמר ליה ר' יהושע זו קריאת שמע, שאם אדם קורא אותה שחרית וערבית, מעלה עליו הקב"ה כאילו יגע בתורה יומם ולילה. בר קפרא אמר כל מי שהוא קורא שני פרקים שחרית, ושני פרקים ערבית, קיים ובתורתו יהגה וילילה. אמר ר' חייא בר אבא לא אמר בר קפרא אלא במי שהוא רגיל לפשוט בהן, מאן דמוסיף תרתין הלכות בצפרא, ותרתין ברמשא, כאילו יגע בתורה יומם ולילה. אמר ר' ברכיה אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו יושבין ביום שהוא נוטל מן הלילה, ובלילה שהיא נוטלת מן היום. שאלו את ר' יהושע מהו שילמוד את בנו חכמת יונת, אמר להם בשעה שאינו לא מן היום ולא מן הלילה, שנאמר [לא ימוש ספר התורה הזה מפידך] והגית בו יומם ולילה (יהושע א ח), אמר להם לא ילמד אדם את בנו אפילו אומנות, כדי שלא יבטל מדברי תורה, שנאמר ובחרת בחיים (דברים ל יט). תנן בשחר מברך שתיים לפניו ואחת לאחריה, ובערב מברך שתיים לפניו, ושתיים לאחריה, (שיהיו) [שתהאן] הגיות היום והלילה שוים, על שם שנאמר והגית בו יומם ולילה, ר' יוסי בר אבין בשם ר' יהושע בן לוי על שם שנאמר שבע ביום הללתיך (תהלים קיט קסד), ר' נחמן בשם ר' מני אמר כל המקיים שבע ביום הללתיך, כאילו קיים והגית בו יומם ולילה.

*

• 1, 18 - Autre interprétation. **MAIS SE PLAÎT DANS LA LOI DE YAHVÉ** (Ps 1, 3) : Voici ce qui est écrit : *Ah! vous tous qui avez soif, venez vers l'eau* (Is 55, 1): de même que l'eau vient du ciel, comme il est dit : *Quand il donne de la voix, c'est un mugissement d'eaux dans le ciel* (Jr 10, 13) de même, les paroles de la Tora furent données du ciel, comme il est dit : *Vous avez vu vous-mêmes comment je vous ai parlé du haut du ciel* (Ex 20, 19). De même que l'eau est donnée gratuitement au monde, de même en est-il pour les paroles de Tora, comme il est dit : *venez, achetez et mangez; venez, achetez sans argent, sans payer, du vin et du lait* (Is 55, 1). De même que les eaux descendent sur le monde accompagnées de tonnerre et d'éclairs, comme il est dit: *Voix de Yahvé sur les eaux* (Ps 29,3), de même en est-il pour la Tora, comme il est dit: *Or le surlendemain, dès le matin, il y eut des coups de tonnerre, des éclairs* (Ex 19, 16). De même que l'eau est vie pour le monde, de même en est-il des paroles de Tora, comme il est dit : *Car pour qui les trouve ils sont vie* (Pr 4, 22). et aussi : *Ce n'est pas pour vous une vaine parole* (Dt 32, 47). De même que l'eau tombe goutte à goutte mais finit par faire des rivières, de même en est-il des paroles de Tora. Un homme étudie une règle aujourd'hui, et une autre le lendemain, jusqu'à devenir une source jaillissante. Rav Onia a dit : du fait que l'eau sert à l'agrément des jardins et des vergers, on pourrait penser qu'il en est de même des paroles de la Tora, c'est pourquoi un verset précise *Droites sont les voies de Yahvé* (Os 14, 10). Rabbi a dit : De même que les eaux recouvrent la surface de la mer, de même les paroles de Tora recouvrent le corps d'Israël, comme il est dit : *L'amour couvre toutes les offenses* (Pr 10, 12). De même que, s'agissant d'eau, un puissant ne rougit pas de demander à boire à un inférieur; de même, pour les paroles de Tora, un érudit ne rougit pas de demander à quelqu'un de moins avancé: apprends-moi un passage ou une règle de droit. Un homme qui a

soif ne tarde jamais s'abreuver, il en est de même pour les paroles de Tora, un disciple ne tarde pas à aller trouver son maître pour apprendre auprès de lui. Histoire de R. Yossi qui alla apprendre auprès de son maître. Il est écrit : *L'assemblée de Jacob entre dans son héritage* (Dt 33, 4) : quiconque rejoint l'assemblée de Jacob, y compris un prosélyte qui s'adonne à la Tora, équivaut au Grand Prêtre, comme il est dit : *quiconque les accomplira y trouvera la vie* (Lv 18, 5). Le texte ne dit pas : prêtres, lévites ou Israélites, mais *quiconque*. Vois ce qui est écrit ensuite : *les clans Sophrites habitant Yabèç...* (1Ch 2, 55). Ainsi Shemaya et Abtalion descendaient des enfants de Sisera, et enseignaient la Tora aux foules comme les gens de la Grande Assemblée. C'est pourquoi, il est écrit : *Telles sont les paroles que vous adressa Yahvé* (Dt 5, 22).

דבר אחר כי אם בתורת ה' חפצו. זהו שאמר הכתוב הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה א), מה המים נתינים מן השמים, שנאמר לקול תתן המון מים בשמים (ירמיה י יג), כך דברי תורה נתונים מן השמים, שנאמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם (שמות כ יט), מה המים חנם לעולם, שנאמר לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף (ישעיה נה א), מה המים יורדין לעולם בקולי קולות וברקים, שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים (שמות יט טז), מה המים חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעוסקיהם, שנאמר כי חיים הם למוצאיהם (משלי ד כב), וכתוב כי לא דבר רק הוא מכם [כי היא חייכם] (דברים לב מז), מה המים יורדין טפין טפין ונעשין נחלים נחלים, אף דברי תורה, אדם לומר הלכה אחת היום, והלכה אחת למחר, עד שמתגבר ונובע כמעין, אמר ר' אוניא מה המים עשויים לגנות ולפרדסים, יכול אף דברי תורה כן, תלמוד לומר כי ישרים דרכי ה' (הושע יד י), אמר ר' חייא מה המים מכסין ערותו של ים, שנאמר כמים לים מכסים (ישעיה יא ט), כך דברי תורה מכסין ערותן של ישראל, שנאמר ועל כל פשעים תכסה אהבה (משלי י יב), מה המים אין הגדול מתבייש לומר לקטן השקיני מים, כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן למדני פרק אחד או הלכה אחת, מה המים אדם צמא להן, אין מתעצל לילך ולשתות, כך דברי תורה אין התלמיד מתעצל לילך וללמוד תורה לפני רבו, וכמעשה דר' יוסי שהלך אל רבו ללמוד תורה וכו'. [הדא הוא דכתיב מורשה קהלת יעקב] (דברים לג ד), כל מי שמתקהל ביעקב, אפילו הגרים שעוסקים בתורה, שקולים ככהן גדול, שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח ה), כהנים לויים ישראלים לא נאמר, אלא האדם, ראה מה כתיב ביתר, ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' (דה"א דברי הימים א' ב נה), ושמעיה ואבטליון מבני בניו של סיסרא היו, ולמדו תורה ברבים כאנשי כנסת הגדולה, לכך כתיב את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם (דברים ה יט).

*

• 1, 19 - **IL EST COMME UN ARBRE PLANTÉ** (Ps 1, 3) : Voici ce qui est écrit : *C'est un arbre de vie pour qui la saisit* (Pr 3, 18). R. Isaac a dit au nom de R. Hiyya : Pourquoi la Tora est-elle appelée arbre de vie ? - Parce qu'elle est aimée de tous les vivants. R. Yudan a dit : Pourquoi la Tora est-elle comparée à l'Arbre de vie ? De même que l'Arbre de vie recouvre tous ceux qui viennent au monde dans le Jardin d'Eden, de même, la Tora est déployée sur tous les êtres vivants et les conduit à la vie future. On a enseigné ceci: L'Arbre de vie est long d'une distance de cinq cents ans de marche, et toutes les eaux originaires partent de lui. R. Samuel bar R. Isaac avait l'habitude d'aller étudier dans un cercle puis dans un autre, afin d'accomplir ce qui est écrit : *Plus que tous mes maîtres j'ai la finesse* (Ps 119, 99). - Que signifie : **PRÈS DES RUISSEAUX** (Ps 1, 3) ? Cela renvoie à Tibériade et à ses cercles d'étude, à Sephoris et à ses cercles, ainsi qu'à celles de Yabné et Lod. **QUI DONNE SON FRUIT EN LA SAISON** (Ps 1, 3) : il s'agit des disciples qui s'adonnent à la Tora et organisent ainsi leur journées : un temps pour l'Écriture, un temps pour la Mishna, un temps pour le Talmud. **ET JAMAIS SON FEUILLAGE NE SÈCHE** (ib.) : car ils ont tous besoin de ses paroles et de son enseignement. **TOUT CE QU'IL FAIT RÉUSSIT** (ib.) : car ils ont tous besoin de son conseil, à l'instar de comme Éléazar b. Arakh, dont les conseils s'avéraient justes et se réalisaient avec bonheur. On lui dit: Mais tu es un prophète. Il leur répondit : Je ne suis ni prophète ni fils de prophète, mais j'ai appris de mes maîtres que tout conseil donné pour l'amour du ciel finit par

se réaliser. R. Ménassia a dit : ce verset se suffit à lui-même *le dessein de Yâhvé, lui, se réalise** (Pr 19, 21). Un dessein qui se réfère à des paroles divines se réalisera.

יט והיה כעץ שתול. זהו שאמר הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג יח), אמר ר' יצחק בר חייה למה נקרא דברי תורה עץ חיים, שהיא חביבה על כל החיים, אמר ר' יודן למה נמשלה תורה לעץ חיים, לומר לך מה עץ חיים פורש לכל באי עולם בגן עדן, כך תורה פרושה לכל החיים, ומביאן לחיי עולם הבא. [תנא עץ חיים מהלך חמש מאות שנה, וכל מימי בראשית מתפלגין תחתיו.] ר' שמואל [בר רב יצחק] היה שותל עצמו מחבורה לחבורה, לקיים מה שנאמר מכל מלמדי השכלתי (תהלים קיט צט). [על פלגי מים]. מהו על פלגי מים כגון טברי וחברותיה, צפורי וחברותיה, יבנה וחברותיה, לוד וחברותיה. אשר פריו יתן בעתו. אלו תלמידיו של אדם, שהם יגיעים בתורה, ועושים את היום עתים, עת למקרא, עת למשנה, עת לתלמוד. ועלהו לא יבול. שהכל צריכין לשיחתו ולתלמודו. וכל אשר יעשה יצליח. שהכל צריכין לעצתו, כגון ר' אלעזר בן ערך שהוא היה יועץ עצות ומצליחות, אמרו לו נביא אתה, אמר להן לא נביא אנכי, ולא בן נביא, אלא כך מקובלני מרבותי, שכל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים, אמר ר' מנסיא מקרא מלא הוא, [רבות מחשבות בלב איש] ועצת ה' היא תקום (משלי יט כא), עצה שיש בה דבר ה' היא תקום.

*

• 1, 20 POUR LES IMPIES RIEN DE TEL! (Ps 1, 4). Voici ce qui est écrit : *Je suis le narcississe de Saron* (Ct 2, 1). L'Assemblée d'Israël dit devant le Saint béni soit-il: Maître du monde, Je dois t'être chère puisque tu m'aimes plus que toutes les autres nations. *Le narcississe (Havatsselet)* : je t'ai fait une ombre (*tselet*) par la main de Betsalel. *De Saron* : car j'ai prononcé pour toi un cantique (*shira*) par l'intermédiaire de Moïse.

כ לא כן הרשעים. זהו שאמר הכתוב אני חבצלת השרון (שה"ש שיר השירים ב א), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם חביבה אני שחיבתני מכל האומות, חבצלת שעשיתי לך חביון צל על ידי בצלאל, חבצלת חביון צל דבר אחר חביב צל השרון. שאמרתי לך שירה על ידי משה

*

Autre interprétation. *Narcisse* : je te suis chère car j'étais recouverte par l'ombre de l'Égypte, quand le Saint béni soit-il, me fit pénétrer dans Ramsès, j'ai bénéficié de ses bons soins telle un lis et j'ai dit ce cantique : *ce sera pour vous le cantique, comme en la nuit d'une fête sacrée* (Is 30, 29). R. YoHanan a dit au nom de R. Shim'on b. Yehotsadaq : ce passage vient nous apprendre quelque chose à propos de Pharaon et de Sénnasherib.

דבר אחר חבצלת. חביבה אני שהייתי חבויה בצל מצרים, ולשעה קלה כנסני הקב"ה לרעמסס, והרטבתי במעשים טובים כשושנה. השרון. שאמרתי שיר ורון לפניו, שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג (ישעיה ל כט), אמר ר' יוחנן בשם ר' [שמואל בן] יהוצדק בא הפסוק הזה ללמד על של סנחריב ועל של פרעה

*

Autre interprétation. *Je suis le narcississe de Saron* (Ct 2, 1) : je suis ce narcississe, car j'ai été recouverte par le Sinaï, que Dieu renversa sur moi, tel un entonnoir, comme il est dit : *ils se tinrent au bas de la montagne* (Ex 19, 17). Mais en un clin d'œil, j'ai refléuri par mes bonnes actions, tel un lis, lorsque j'ai dit : *Tout ce que Yâhvé a dit, nous le ferons et nous y obéirons* (Ex 24, 7).

דבר אחר אני חבצלת השרון. אני הוא וחביבה אני שהייתי חבויה בסיני, [שכפה עלי ההר כגיגית, שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר] (שמות יט י), ובשעה קלה הרטבתי מעשי כשושנה, ואמרתי כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד ז)

*

Autre interprétation. *Je suis le narcississe (Havatsselet) de Saron* (Ct 2, 1) : je te suis chère, car bien que soumise (*Habuya*) à l'ombre (*tselet*) des Empires, lorsque le Saint béni soit-il me délivrera, je reflurirai telle un lis dans mes bonnes actions, et entonnerai devant lui un cantique, comme il est dit : *Chantez à Yâhvé un chant nouveau, car il a fait des merveilles* (Ps 98, 1). R. Bérékhia a dit : la génération du désert déclara ainsi : je suis ce narcississe et je suis chère au Saint béni soit-il, car il m'a gratifié de toutes les bontés du monde, ce que vise le verset : *Je*

mettrai dans le désert le cèdre, l'acacia, le myrte et l'olivier (Is 41, 19). Lorsque le Saint béni soit-il me le demandera, je lui rendrai son dépôt, je reflleurirai tel un lis et lui entonnerai un cantique, comme il est dit : *Que soient pleins d'allégresse désert et terre aride, que la steppe exulte et fleurisse; comme le narcisse qu'elle se couvre de fleurs, qu'elle exulte de joie et pousse des cris* (Is 35, 1). Nos Maîtres ont dit: La terre s'exprime ainsi : je suis ce narcisse et je suis aimée, car chaque être qui meurt est recouvert par mon ombre, et lorsque le Saint béni soit-il le demandera, je lui rendrai son dépôt, je reflleurirai tel un narcisse et lui entonnerai un cantique, comme il est dit : comme il est dit : *Des confins de la terre nous avons entendu des psaumes, gloire au Juste* (Is 24, 16). R. Yudan et R. Éléazar ont dit: les justes sont comparés à la plante la plus exquise et à sa meilleure variété. La plante la plus exquise est le lis et sa plus meilleure variété est le lis des vallées : non pas celui des montagnes qui flétrit rapidement, mais celui des vallées qui est robuste. Les impies sont en revanche comparés à la plante la plus commune dans sa variété la plus insignifiante. La plante la plus commune est la paille, comme il est dit : *Qu'ils soient de la bale au vent* (Ps 35, 5), et il est écrit : **POUR LES IMPIES RIEN DE TEL! Mais ils sont comme la bale** (Ps 1, 4). Et ne va pas t'imaginer qu'il s'agit de la paille des vallées, qui, elle, contient de l'humidité. Non ! *Qu'ils soient de la bale au vent* (Ps 35,5). R. Abba bar Kahana a dit : l'Assemblée d'Israël dit en présence du Saint béni soit-il: Maître du monde, je suis le lis des vallées ('amaqim) qui vit au fin fond ('amqe) des épreuves. Mais lorsque le Saint béni soit-il, me tirera de ces malheurs, je reflleurirai de ses bonnes actions, comme un lis, et lui entonnerai un chant, comme il est dit : *En ma bouche il mît un chant nouveau* (Ps 40,4). Cet enseignement de nos Maîtres rejoint celui de R. Éliézer le Modéen : dans les temps messianiques, tous les nations du monde viendront accuser Israël devant le Saint béni soit-il. Elles lui diront : Maître de l'Univers ! Les uns et les autres avons versé le sang, les uns et les autres avons commis l'idolâtrie. Les uns et les autres avons pratiqué les unions illicites. Pourquoi les uns iraient-ils au Jardin d'Eden tandis que les autres iraient dans la Géhenne ? Le Saint béni soit-il leur répondra : dans ce cas, toutes les nations y descendront et leur dieu avec, comme il est dit: *Car tous les peuples marchent chacun au nom de son dieu* (Mi 4,5).. R. Ruben a dit au nom de R. Hanina : Si le verset qui suit n'avait pas été écrit, on ne pourrait pas proférer une telle chose : *Car par le feu, Yahvé se fait juge* (Is 66, 16). Il n'est pas dit ici *shofet* (juge), mais *nishphat* (jugé). Ce que visait David : *Passerais-je un ravin de ténèbre, je ne crains aucun mal ; ton bâton, ta houlette sont là qui me consolent.* (Ps 23, 4). *ton bâton*: ce sont les épreuves, comme il est dit : *je punirai leur révolte avec le fouet* (Ps 89, 33). *ta houlette*, c'est la Tora, comme il est dit : *avec le sceptre, avec leurs bâtons* (Nb 21, 18). *sont là qui me consolent* (Ps 23, 4). Tu pourrais penser : certes mais sans les épreuves, c'est pourquoi le verset précise : *akh* seulement. Tu pourrais penser: certes, mais en ce monde-ci, c'est pourquoi le verset précise : *Oui, grâce et bonheur me pressent tous les jours de ma vie; ma demeure est la maison de Yahvé en la longueur des jours* (Ps 23, 6). - Que signifie: *ma demeure est la maison de Yahvé* ? Abba TanHuma a dit : A quoi peut-on comparer les justes en ce monde ? - A une table incrustée de pierres précieuses et de perles. Lorsqu'on ôte ce qu'il y a dessus, on mesure la valeur de la table. Tandis que les impies disparaîtront du monde, tels de la paille, comme il est dit : *l'herbe se dessèche, la fleur se fane* (Is 40, 8). Mais les justes subsistent à jamais, comme il est dit : *mais la parole de notre Dieu subsiste à jamais* (ib.). Il s'agit des justes qui accomplissent la parole de notre Dieu.

דבר אחר אני חבצלת השרון. חביבה אני שהייתי חבויה בצל מלכיות, כשיגאל הקב"ה אותי אני מרטבת עצמי כשושנה, ואומרה לפניו שירה, שנאמר שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה (תהלים צח א). ר' ברכיה אומר דור המדבר אמרו, אני הוא וחביבה אני לפני הקב"ה, שכל טובות שבעולם חבויין בו, כי ברכתו אתן במדבר ארץ שטה והדס ועץ שמן (ישעיה מא יט), וכשביקש הקב"ה ממני, אני מחזיר לו פקדוני, ואני מרטיב כשושנה, ואומר לפניו שירה, שנאמר יששום מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת (שם ישעיהו לה א). ורבנין אמרי הארץ אמרה, אני הוא וחביבה אני, שכל מתי העולם חבויין בצלי, שנאמר יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו וגו' (ישעיה כו יט), וכשביקש הקב"ה ממני אני מחזיר לו פקדוני ומרטבת כשושנה, ואומרה לפניו שירה, שנאמר מכנף הארץ זמרות שמענו (שם ישעיהו כד יו). ר' יודן ור' אלעזר משל את הצדיקים במשובח שבמינים, ובמשובח שבאותו המין, במשובח שבמינין שושנה, ובמשובח שבאותו המין שושנת העמקים, ולא כשושנת הר, שהיא נוחה לכמוש, אלא כשושנת העמקים, שהיא מרטבת והולכת, משל את הרשעים במגונה שבמינין, ובמגונה שבאותו המין, מגונה שבמינין מוץ, שנאמר יהיו כמוץ לפני רוח (תהלים לה ה), וכתוב לא כן הרשעים כי אם כמוץ, ואם תאמר כמוץ שבבקעה, שיש בו לחלוחית, לא אלא כמוץ הרים לפני רוח. אמר ר' אבא בר כהנא אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם אני שושנת העמקים, שנתונה בעמקי הצרות להכשילני, וכשדלני הקב"ה מן הצרות, אני מרטבת במעשים טובים כשושנה, ואומרה לפני הקב"ה, רבונו של עולם אני הוא חבויה בעמקי גיהנם, ולכשיעלני הקב"ה מבור שאון וממעמקי גיהנם, אני מרטבת במעשים טובים כשושנה, ואומרה לפניו שירה, שנאמר ויעלני מבור שאון מטיט היון (וגו') ויתן בפי שיר חדש תהלה לאלהינו יראו רבים (וישמחו) (וייראו ויבטחו) בה' (תהלים מג ד), אתיאי דרבנן כהא דר' אליעזר המודעי, לעתיד לבא באין כל שרי אומות העולם ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה, ואומרים לפניו רבונו של עולם מה נשתנו ישראל משאר אומות, אלו עובדי ע"ז, ואלו עובדי ע"ז, אלו שופכי דמים, ואלו שופכי דמים, אלו מגלי עריות, ואלו מגלי עריות, הללו יורדין לגיהנם, והללו אין יורדין, אמר להם הקב"ה אם כן תרד כל אומה ואומה ואלהיה עמה לגיהנם ותבדוק את עצמה, וגם ישראל ילכו ויבדקו את עצמם, משיבים ישראל ואומרים לפני הקב"ה, אתה הוא סיכויינו, ואתה הוא סברנו, אין לנו מובטח אלא אתה, אם רצונך עבור אתה בראשינו, ואומר להם הקב"ה אל תיראו שכולכם לובשי שני, זה ברית מילה, שנאמר לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים (משלי לא כא), ואף על פי כן אני אלק עמכם, שנאמר כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד (מזכרה ד ה), ר' ראובן בשם ר' חנינא אמר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו, כי באש ה' נשפט (ישעיה סו יו), שופט אין כתיב כאן, אלא נשפט, והוא שדוד אמר גם כי אלק בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי שבטך ומשענתך המה (יחמוני) (תהלים כג ד), [שבטך, אלו היסורים, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם] (תהלים פט לג), ומשענתך, זו התורה, שנאמר במחוקק במשענותם (במדבר כא יח). המה יחמוני. יכול בלא יסורין, תלמוד לומר אך, יכול בעולם הזה, תלמוד לומר אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי. ושבתי בבית ה' לארך ימים (תהלים כג ו), אבא תנחומא אומר למה הצדיקים דומים בעולם הזה, לטבלא המקובעת באבנים טובות ומרגליות, ונקיבת [וקניבת] ירק בתוכה, נטלה הטבלא ונשפך זה שבתוכה, ונראה שבח הטבלא, כך עתידין הרשעים להבלע מן העולם כחציר, שנאמר יבש חציר נבל ציץ (ישעיה מ ח), הצדיקים נכאים בעולם הזה, אבל לעולם הבא יש להם קימה וגבורה, שנאמר דבר אלהינו יקום לעולם (שם ישעיהו מ' ח'), אלו הצדיקים שמקיימים התורה דברי אלהינו.

*

• 1, 21 - AINSI, LES IMPIES NE TIENDRONT PAS AU JUGEMENT (Ps 1, 5). Voici ce qui est écrit : *Les lèvres des sages répandent (yizaru) le savoir mais non le cœur des sots* (Pr 15, 7). Il s'agit des disciples des Sages qui étudient la Tora. *Mais non le cœur des sots* (Pr 15,7): il s'agit des gens repus qui ne disposent plus de la vitalité de la Tora. R. Ezéchias a dit: il s'agit de ceux qui arborent la Tora devant les autres mais ne l'ont pas à l'intérieur, comme dit le dicton: une pièce de monnaie dans une bouteille vide.

כא - על כן לא יקומו רשעים. זהו שאמר הכתוב שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן (משלי טו ז), [שפתי חכמים יזרו דעת, אלו תלמידי חכמים שהן מלמדין תורה, ולב כסילים לא כן, אלו המשופעים ביותר, ואין להם לחלוחית של תורה. ר' חזקיה אמר אלו בני אדם שתורתן מבחוץ ואינה מבפנים, כהדא איסתירא בלגינא קיש קיש קרייא]

*

Autre interprétation. *Les lèvres des sages répandent (yizaru) le savoir (ib.)*. Il s'agit d'Israël qui proclame la royauté du Saint béni soit-il, ainsi que l'unité de son nom chaque jour, matin et soir. *mais non le cœur des sots (ib.)* : il s'agit des hérétiques qui disent que le monde est mal fait.

דבר אחר [שפתי חכמים יזרו דעת]. אלו ישראל שממליכין להקב"ה בכל יום תמיד, ומייחדים שמו בכל יום תמיד, שחרית וערבית, ולב כסילים לא כן, אלו המינין, שאומרים טמטום הוא העולם

*

Catalogue numérique de la collection

«Textes fondateurs de la tradition juive»

- Le Midrah Rabba sur les cinq rouleaux

Le Midrash Rabba sur Ruth (*ruth rabba*)

Le Midrash Rabba sur Esther (*esther rabba*)

Le Midrash sur le Cantique des Cantiques (*shir ha-shirim rabba*) tome 1

Le Midrash sur le Cantique des Cantiques (*shir ha-shirim rabba*) tome 2

Le Midrash Rabba sur l'Ecclésiaste (*qohélet rabba*) tome 1

Le Midrash Rabba sur l'Ecclésiaste (*qohélet rabba*) tome 2

Le Midrash Rabba sur les Lamentations (*eikha rabba*)

- Le Midrah Rabba sur le Pentateuque

Le Midrash Rabba sur la Genèse (*bereshit rabba*) tome 1

Le Midrash Rabba sur la Genèse (*bereshit rabba*) tome 2

Le Midrash Rabba sur la Genèse (*bereshit rabba*) tome 3

Le Midrash Rabba sur la Genèse (*bereshit rabba*) tome 4

Le Midrash Rabba sur l'Exode (*shemot rabba*) tome 1

Le Midrash Rabba sur l'Exode (*shemot rabba*) tome 2

Le Midrash Rabba sur l'Exode (*shemot rabba*) tome 3

Le Midrash Rabba sur l'Exode (*shemot rabba*) tome 4

Le Midrash Rabba sur le Lévitique (*vayiqra rabba*) tome 1

Le Midrash Rabba sur le Lévitique (*vayiqra rabba*) tome 2

Le Midrash Rabba sur le Lévitique (*vayiqra rabba*) tome 3

Le Midrash Rabba sur les Nombres (*bamidbar rabba*) tome 1

Le Midrash Rabba sur les Nombres (*bamidbar rabba*) tome 2

Le Midrash Rabba sur les Nombres (*bamidbar rabba*) tome 3

Le Midrash Rabba sur les Nombres (*bamidbar rabba*) tome 4

Le Midrash Rabba sur les Nombres (*bamidbar rabba*) tome 5

Le Midrash Rabba sur le Deutéronome (*devarim rabba*)

- Autres corpus midrahiques

Le Midrash sur les Proverbes (*midrash mishle*)

Le Midrash sur les Psaumes (*midrash tehilim*)

